LOOMINGU
RAAMATUKOGU



LILLI PROMET

Ainult puhtast armastusest

Nr. 26
1958

A-21382

„LOOMINGU“ RAAMATUKOGU
Nr. 26 (50) 1958

LILLI PROMET

Ainult puhtast armastusest

NOVELLE JA LAASTE

AJALEHTEDE-AJAKIRJADE KIRJASTUS
TALLINN

L. Promet sündis 1922. a. kunstniku perekonnas. 1940. aastani õppis ta Riigi Kunsttööstuskoolis. Pärast juunipööret töötas «Noorte Hääle» toimetuses. Sõja puhkemisel evakueerus tagalasse; 1943. a. lähetati ta vaenlasest piiratud Leningradi, kus töötas algul raadios, hiljem ajalehtede toimetustes. Ajakirjanduse alal töötas ta ka pärast sõda kuni 1951. aastani, millest peale tegutseb vabakutselise publitsistina, avaldades perioodikas artikleid, kirjanduskriitikat, vesteid ja lühiproosat. Ta on ühtlasi rea E. Arro laulude sõnade autoriks.

1955. aastast alates on L. Prometilt «Loomingus» ilmunud kolm jutustust («Püha kunsti jüngrid», «Üksi» ja «Lugu Mekast»), peale selle samas ajakirjas ja mujal lühiproosat ja reisikirju.

Käesolevasse valimikku koondatud teostest on osa avaldatud varem perioodikas, enamik aga ilmub trükis esmakordselt.

SOBIMATU TEENIJA

Üle tänava läks pikk mustajuukseline naine viltkübaraga, ülestõstetud kraega vihmamantlis, presentkingades, väikese kohvriga käe otsas. Ta vaatas ainiti kõrget kivimaja rõdude ja märgade lillekastidega. Vihma sadas varinal ja suviselt lopsakad kastanid tilkusid vett.

Naine astus majja. Läks mööda lameda-astmelist marmortreppi neljandale korrale ja vajutas kõheldes kellanuppu. Ukse avas hallipäine vanaproua, rinnal päratu roosa kamee, kummaski kõrvas väike hinnaline pärl, kleit õmblustest kärisenud ja eest munarebune. Kaenla all hoidis ta pruuniks kulunud musta ridiküli.

«Ma tulin koha asjus,» ütles kummimantlis naine ning nimetas ka, kes teda soovitanud oli.

«Jah, ma tean. Astuge sisse.»

«Olen märg,» vabandas naine, pühkis hoolega jalgu ning astus ebakindlana, kuid märksa rõõmsamana üle läve.

Vanaproua tunnistas teda.

«On meie tingimused teile teada?»

«Jah. Kui ma teile sobin ... ma olen nõus.»

«Võtke mantel ära,» ütles nüüd vanaproua. «Ma näitan teile teie kohustused kätte, toad ja kõik muu.»

Naine võttis kübara peast.

«Kuidas teie eesnimi on?»

Naine tõstis mõistmatu pilgu küsijale, punastas ja ütles siis kiiresti:

«Margareete.»

«Margareete? See on liiga pikk. Greete on parem,» otsustas vanaproua, uurides uut teenijat, pikka, kõhna ja kahvatut. Ning leidis, et selle toonitatud lihtsus, soeng ja must kleit on passija jaoks liiga elegantne.

«Greete on parem,» kordas ta.

«Kuidas soovite», vastas naine, niisutas keelega kuivanud huuli ja noogutas pead.

«Suitsetate?»

«Ei.»

«Olete terve?»

«Jah.»

«Miks te nii kõhn olete?»

«Ma ei tea.»

«On teid kohtu poolt karistatud?»

«Ei.»

Nii tuli Margareete passijaks kõrgema ametniku perekonda ja sai igal õhtul kätte oma päevaraha — kaheksakümmend senti.

Siin oli kaheksa suurt tuba, täis vanaaegset rasket mööblit, kabinetis kulunud nahktugitoolid, rõskelt lõhnavad tolmused raa-

matud; võõrastetoas koitanud vaipu, kunsti, klaaspärlitega tikitud ilupilte, purunenud ja jälle kokku kleebitud nippasju; söögitoas maokaid puhveteid, tuhmunud vaske ja tumenenud hõbedat; magamistubades patju, siidtekke, viltu sõtkutud toatuhvleid ja tolmukobaraid; esikus kalosse, kett-trippidega vanu palituid, kübaraid, vihmavarje, jalutuskeppe, redeleid, punutud riidekorve ja kirste. Igal pool lukutatud kapid, rasked portjäärid, kollaseks suitsetatud ning päikesest pudedaks põlenud pitskardinad ja kasimatud põrandad.

Ja neis, kaua pesemata akendega ja ämblikuvõrkudest punutud suurtes ruumides pidi Margareete nüüd korda looma. Ta seisis vanahärra kabinetis ega teadnud, millest alata. Ta lükkas kõigepealt aknad õieli, võttis kingad jalast, astus sukis nahksohvale ja hõõrus tolmust läbipaistmatu pildiklaasi läikima. Ja kohe lõi ruum särama ning sai rõõmsaks. Margareete silmadesse kippus naer, ta istus ukse lähedale toolile ja imetles pilti — madonnat lapsega käel. See oli maalitud soojades punastes ja kuldpruunides toonides. Kui Kaarel seda alles kavandas, oli Margareete talle kõheldes öelnud:

«Usk on sinust kaugel ja sina oled usust kaugel.»

«Ma usun inimesse. Ja ma tahan, et see, kes minu maali jääb vaatama, muutuks rõõmsaks. Et ta südamesse asuks rahu, et elu näiks talle poole kergem ja parem.»

Niisuguses usus sündis see maal, madonna lapsega käel, kes ei vaadanud alla oma rõõmule, vaid otse üles, inimestele silma, ja nii usaldavalt, nagu tahtnuks öelda:

«Ole niisama rõõmus kui mina.»

Ja laps tema süles ei otsinud ema rinda, vaid sirutas oma käekesed pildist välja, nagu usaldaks ta kõiki ja tahaks igaühele sülle tulla.

Margareete naeratas ja asus aknaid pesema.

Nädalapäevad rassis ta, küüris köögiseinu, serviise, marmorkujusid ja lambikupleid, nühkis sidooliga läikima ukselingid, pianiino lühtrid ja pedaalid, veekraanid ja vaskkastrulid. Ja igal õhtul jäeti kööki vahariidega kaetud laua nurgale tema päevaraha — kaheksakümmend senti metalli.

Toad said viimseni kraamitud, nii et kõike võis nüüd jälle otsast alata: siin majas nõuti korda ja puhtust, kuid ei mõistetud neid kumbagi pidada. Vanahärra, kellele meeldis vahel oma kabineti üksinduses süüa, sülitas kompas pudrutükikesed kirjutuslaua alla, paberikorvist mööda, kuna noorproua, kes armastas õhtuti lugedes maiustada, viskas kompvekipaberid ja loetud raamatud voodi alla. Margareete leidis sealt kõike, hallitama läinud moosipurgi koos hõbelusikaga, mida vanaproua märkas puudu olevat ja meeleheitlikult taga otsis, siis vanu sukki ja muidki asju, mida noorproua oleks pidanud ise koristama. Vanaproua aga tuli mõttele oma toa mööblit ümber paigutada, mõningaid asju välja viia ja mõningaid teisi asemele tuua.

Ta istus tugitoolis, ridikül kaenla all, ja näitas kätte, kuidas ta tahtis. Margareete sikutas, tõstis ja tiris ning vanaproua õpetas:

«Ettevaatlikult. See pole ju puuhalg, vaid varandus.»

Margareete vaikis. Kuid vanaproua arvas teda juba küllalt hästi tundvat, kunas miski nende Greetele meeldib ja kunas mitte.

«Tänapäeval palkad teenija alati koos kapriisidega. Teenib su

juures mõni äbarik, õpetad teda nagu kord ja kohus, raiskad ta peale oma närve. Aga nii kui ta töö selgeks saab, on ta su juurest läinud!»

Vanaproua laskus nukrameelsusse ja tahtis oma tuba jälle endiseks saada, laskis mujalt toodud kraami ära viia ja endised asjad tagasi tuua, et oleks kõik täpselt nii, nagu oli.

Sel õhtul polnud köögilaua nurgale metalli jäetud, ja Margareete koputas vanaproua toauksele.

«Homme saate,» lausus see ja andis mõista, et tal on peavalu. Aga kui Margareete jahmununa paigale jäi, sai vanaproua hoopis pahaseks:

«Mis te nõnda vaatate? Kas arvate, et ma hakkan teid selle näruse kaheksakümne sendi pärast petma või?»

«Ei,» vabandas Margareete. «Kuid mul on raha vaja.»

«Nimetage mulle niisugune inimene, kellel pole raha vaja,» vastas vanaproua. «Homme maksan, nagu ütlesin.»

Kuid Margareete ei läinud ära, ja siis libises miski üle vanaproua näo, taip või leidlik mõte. Ta ütles:

«Oodake!» ja väljus. Ta soris kaua tütre öökapis, tuli tagasi rõõmsana ning pistis Margareetele väikese jämeda šokolaaditahvli pihku.

«Võtke, kui ma annan. Ärge vaadake, et paber on ümbert ära.»

«Mul on raha vaja,» sõnas Margareete tumedalt.

«Issand, kui mõistmatu te olete. Homme saate.»

Nii jäigi, et homme.

Margareete läks raskelt, vastu tahtmist koju. Ta oli eile raha jäägitult ära kulutanud, liitrit piimagi poleks ta osta jõudnud. Kaheksakümmend senti, mis sest saab kahele koolis käivale, kasvavale poisile ning haigele mehele. Iga kord, kui ta koju tuleb, vaatavad kõik tema poole üles:

«Ema tuli!»

Ema tuli — see tähendab toitu, sooja ja rõõmu. Seepärast sundiski Margareete end muretule olekule.

«Ajame läbi,» ütles ta. «Nad lubasid homme ära maksta. Ongi parem, saab korraga rohkem.» Margareete istus Kaarli sängi veerele ja mõlemad pojad, üks kümnene, teine kaheteistkümnene, tulid ja istusid samuti isa voodi äärele.

«On midagi pahasti?» uuris Kaarel naist teraselt. Kuid Margareete raputas pead. Siis surus Kaarel naise käe oma südamele ja silitas seda:

«Kallis, kallis. Kannata minuga veel veidike,» palus ta.

Kui aga Kaarel hakkas päeva üksikasju pärima, haigutas Margareete ja ütles enda nii väsinud olevat, et ei viitsi suudki liigutada.

«Mis seal rääkida. Iga päev üks ja sama. Proua on nagu prouad ikka. Tütar nagu kõik prouade tütred, härrad ka — nagu kõik härrad. Koristan, pühin, nühin, ja ongi kõik.»

Järgmisel päeval tõi noorproua, peenike, rõõsa näoga ja hallipäine, Margareete kätte oma kaks hõberebast.

«Viige välja tuulduma ja vaadake, et nad päikest ei saa.» Ta jälgis ülalt rõdult, kuidas Margareete õues ta karusloomadele vilumat paika otsis. Ja kui too neljandale korrusele tagasi jõudis, palus noorik:

«Greete, kallis, minge tooge mulle poest sigarette.»

Kui Margareete sigaretid ja poest tagasi antud raha kätte ulatas, hüüdis teda vanaproua:

«Armas laps, jookske korraks alla, majas pole teragi soola.»

Seni kui Margareete ära oli, tõi vanaproua panipaigast ka oma tuulduma määratud riided.

«Greete, viige mu drapp-palitu alla.»

Margareete haaras selle sülle, palus klopitsat ja harja. Hari leiti, klopitsat mitte.

«Viige palitu õue, kuni ma otsin,» ütles vanaproua kärsitult.

Margareete tuli uuesti üles klopitsale järele ja asus siis õues usinasti palitut puhastama. Aga mõne hetke pärast juba hõikas vanaproua rõdult:

«Greete, tulge võtke vanahärra ülikond ka, üks puhastamine!»

Töö polnud veel lõpule viidud, kui vanaproua käskis riided tuppa tagasi tuua.

«Kus te silmad on, kas te ei näe, et naabermaja korstnast langeb suits otse meie õuele!»

Kaheksakümmend senti... Kaheksakümmend senti, kordas kahvatu Margareete, aegamisi, higisena ja värisevi jalu raske riidesülemiga treppi tõustes. Ta jõi kraani alt, otse peopesadest ahnelt külma vett ja püüdis mõelda rahale. Kaheksakümmend senti...

«Venib nagu täi. Närvid paneb nahka. Ma olen väsinud. Tuleb nii välja, et teenija pole sinu jaoks, vaid sina teenija jaoks,» kurtis vanaproua tütrele, kes lõi munavalget vahule.

Margareete punastas, nii et vanaprouagi seda märkas.

«Teie oskate prantsuse keelt?» küsis ta oma ridiküli lukuga klõpsutades.

«Jah. Inglise ja prantsuse.»

«Võib-olla ka saksa keelt?» päris vanaproua vihaseks saades.

«Jah. Ka saksa keelt.»

«Huvitav. Väga huvitav. Miks te seda siis varem ei ütelnud? Kuulate meie juttu südamerahuga pealt.»

«Ma ei kuula, proua. Mul pole selleks aega.»

Ema ja tütar vahetasid pilgu.

«Ma pole veel oma pikal eluajal näinud teenijat, kes uste taga poleks kuulanud!» vedas põlglik naeratus vanaproua suunurgad inetult alla.

Margareete vaatas maha ega lausunud sõnagi vastu. Ja siis saadeti ta vanahärra kabinetti kasima. Naine seisis viivu Kaarli maali ees, enne kui toimetama asus.

Madonna naeratas usaldavalt:

«Inimesed on head.»

Margareete muigas.

«Madonna, sa oled veel lapsikum kui minu mees. Sa rõõmustad isegi siis, kui vanahärra püüab silitada mu sääri ja ajab oma värisevad käpad mu kaelusesse,» vastas talle Margareete.

Jumalapoeg ema süles sirutas talle vastu oma käekesed.

«Võta mind sülle.»

Margareete pöördus ära.

Ta asus koristama vanahärra kabinetti, mida see ei kasutanud, vaid ainult ajas iga päev segi ja määris ära nagu püherdaja põrsas. Peale kõige muu meeldis talle mängida plastiliiniga, vormida kuulikesi ja tulistada neid kirjutuslaualt igasse nurka.

Raha oli sel õhtul küll tavalisse kohta jäetud, kuid saada-olevast ainult pool. Margareete koputas ja õiendas asjatult vanaproua ukse taga.

«Siin on ainult tänane, aga eilset raha ei ole.»

Uks jäi suletuks, ehkki kuuldus ja tundus, kuidas tuba oli täis vanaprouat. Margareete seisis veel kaua siin, kuni otsustas noorproua jutule minna. See lamas voodil ja luges romaani. Aga Margareetet nähes lõi ta üleni särama.

«Ah jaa, Greete, ma tahtsin teile juba ammugi midagi näidata!» ütles ta, tõmbas kummutisahtlid välja ja hakkas neid sorima.

«Näete seda väikest titesärgikest! Ma olin siis kahekuune... Aga siin on minu ristimiskleit ja -tanu.» Noorproua seadis roosade paeltega pitskleidikese endale lõua alla ja lausus pisarsilmil:

«Eks ole liigutav!»

Margareete noogutas ja rääkis oma asjast.

«Teie ju teate, et rahaga tegeleb mamma.»

«Kuid ta ei vasta oma toast.»

Noorik ohkas, laotas imiku pesu oma voodile ja tuli Margareetega kaasa.

«Mamma! Kuule mamma! Greete tahab sinuga rääkida.»

Kuna toast ei vastatud, kehitas noorproua õlgu ja arvas ükskõikselt:

«Kui täna ei maksa, siis maksab homme.»

Vanaproua oli majas kindral, kes juhtis ja kamandas kõiki ja kõike. Tema käes olid kappide ja kapikeste võtmed, mida ta päev läbi kandis vana kulunud ridiküliga kaenla all. Kui vanahärra õhtuti välja tahtis minna, kraapis temagi kaua ja alandlikult oma naise ust, et pisut taskuraha välja nuruda, kui aga oli vaja suuremat summat, keerles tal juba hommikust peale jalus. Oma tütart pidas vanaproua tobuks, kes polnud muuks kõlbulik kui munavalget vahule lööma; väimeest aga, kes elas majas nagu külaline, võttis kõik ega andnud midagi vastu, arvestas vanaproua vahest just sellepärast kõige rohkem.

Järgmisel hommikul ei rääkinud vanaproua rahast midagi ega andnud ka Margareetele võimalust küsimiseks. Ta toimetas süngelt köögis ja kaalus kaua, mis teha kohvipaksuga, mida oli keedetud juba kolmel korral. Lõpuks pani ta selle uuesti tulele, kallas seejärel vaevalt kollakaks tõmbunud vee sinikirjusse emailkruusi ja pani Margareete jaoks lauanurgale.

«Joote või ei joo? Ma viskan muidu ära,» ütles ta.

«Eile jäi mul muist raha saamata,» lausus nüüd Margareete.

«Ah tean, tean,» lõi vanaproua kibedalt nägu krimpsutades käega.

«Ma paluksin täna ära maksta.»

«Hommikust õhtuni ei kuulegi ma muud kui rahajuttu: raha, raha, raha!» vihastas vanaproua ja tormas köögist välja. Poole tunni pärast lahkus ta kindaid kätte tõmmates sõna lausumata majast, mustas siidmantlis, õlgkübaral helesinistest meelespealilledest pärg.

Lõuna paiku tuli ta tagasi kuidagi imelikult vaiksena ja abituna ning läks kübarat peast võtmata otsejoones tütre tuppa. Nad sosistasid seal kaua omavahel, ja kui vanahärra ministeeriumist koju tuli, kutsuti Margareete kabinetti.

Perekond istus kolmekesi kulunud nahkdiivanil Kaarli pildi all, ja kui Margareete sisse tuli, tõusis vanahärra aupakliku kummardusega ja nihutas talle isteks tugitooli.

Margareete süda värahtas.

Mis see kõik tähendas? Mis oli juhtunud? Margareete pööras kohkunult küsiva pilgu vanaprouale.

«On see tõsi,» küsis too, «et olete kunstnik Kaarel Orgusaare abikaasa?»

«Jah. Kas teie siis ei teadnud?» imestas Margareete.

«Ei! Jumala pärast!» hädaldas vanaproua. «Ma kuulsin sellest juhuslikult, alles täna natukese aja eest.»

«Kas ma ei ütelnud alati, et meie Greetes on midagi, midagi... erilist,» meenutas vanahärra ja lõi sõrmega nipsu.

«Meil ei vea teenijatega,» kurtis seejärel vanaproua ning ohkas sügavalt ja nukralt. «Mitte kohe ei vea. Mitte ei leia sobivat inimest.»

«Kuidas?» küsis Margareete tasa, ja ta huuled muutusid veretult valgeiks. «Ma ei mõista.»

«Ega te siis nüüd enam meile ei saa jääda!»

«Miks mitte?» kogeles Margareete. «Ma pole ju põlanud ühtegi tööd.»

«Armas proua! Aga kuidas see sobib? Kaarel Orgusaare, tuntud kunstniku abikaasa käib meie korterit kraamimas! Mõtelge ometi ise! Mis meist seltskonnas võidakse arvata! Ei, see ei sobi!»

Margareete tegi viimase pingutuse.

«Mul on praegu väga raske olukord. Mees on haige. Mul on tööd vaja.»

«Kui kahju, väga kahju! Aga see ei sobi tõesti mitte!» hüüdis vanahärra ja painutas end tagaspidi, Kaarli pildi poole:

«Kas ma ei ütelnud alati, et sellele pildile on vaja paremat raami. Paksu kuldraami.»

Madonna naeratas rõõmsalt ja lapsuke palus vanahärrale sülle.

«Kui te lubate mul vähemalt veel niikauaks jääda, kuni ma mingi töö leian,» palus Margareete kuivanud suuga, valmis kas või vanaproua ette põlvili laskuma. Sest täna ja homme ja iga päev ütlevad tema pojad:

«Ema tuli!» Ning Kaarel palub alandliku nukrusega:

«Katsu veel vastu pidada.»

Jah, Margareete võiks langeda põlvili ja niisutada oma pisaratega vanaproua jalgu, kui see vaid aitaks. Aga siin ei aidanud miski, ja Margareete tõusis minekule.

«Mul on raha saada,» ütles ta väsinud ükskõiksusega.

Vanaproua noogutas, avas ridiküli, luges lauale nelikümmend senti, ja vanahärra huuled liikusid sellele lugemisele maialt kaasa.

«Täna tuleb arvestada ainult pool tööpäeva. Eks ole, aeg pole ju veel õhtus?»

«Ja võlg palun ka ära maksta.»

«Missugune võlg?»

«Üks maksmata jäänud päev.»

«Mis jutt see on! Olete igal õhtul oma raha korralikult kätte saanud!» hüüdis vanaproua ägedalt.

«Mamma, sa ei mäleta...» segas tütar end vahele.

«Ole vait!» käratas vanaproua ja ohkas. Ta oli tütart alati tobuks pidanud, kes muuks ei kõlvanud kui munavalget kloppima.

«Võib-olla. Võib-olla ei hoia mu vana pea kõike enam meeles. Kuid praegu ei saaks ma teile niikuinii maksta. Aga te käite ometi linnas, astute ehk teinekord läbi...»

Margareete soovis öelda nüüd kõik ütlemata jäänu, ta teadis: siit ei saa ta midagi, siia ei tule ta enam iialgi tagasi.

Madonna naeratas:

«Ole niisama rõõmus kui mina.»

Maria oli siis kuusteist aastat vana, kui nende linnakese kinos hakkas mehhiko laulukestega esinema don Alfredo. Ta oli pimestavalt ilus mees. Juuksed sinimustad, silmad kuum-igatsevad, naeratus taevalik. Ta tuli lavale pool tundi enne seanssi, erktriibulises pantšos, kitarr käes.

Marial käis magus valu läbi südame, kui ta don Alfredot nägi, ta ei võinud arvatagi, et see nii kaunilt laulda võib. See oli tõeline kunstnik. Ta tõi lähedale kauged paigad, täis rooside lõhna, lõunamaa lõõmavat päikest, sinised rannad, rohtlad ja valged liivakõrbed. Kõige ilusamini laulis ta Rositast ja oma armastusest. Maria sulges silmad ja lämbus vaimustusest.

Ta unustas end töö juures, mõtles päevad läbi don Alfredole ja igakord tundis, et lämbub. Mamsel, kelle juures ta õmbluskunsti õppis, viskas vihaselt töö tagasi: jälle oli Maria trukknööbid ja haagid valesti ette õmmelnud, teinud nööpaugud suured või liiga väikesed ning volangid ja pitsid pahupidi traageldanud.

Vaene Maria, ta oli armunud.

Ta jäi kahvatuks, vaikseks, suurtesse lapsesilmadesse tuli igatsev rahutu sära ja ta küsis end õhtuti vabaks. Nii et mamsel pidi teda hoiatama:

«Vaata ette, Maria!»

Ta lunastas pileti ja istus kaugemale seina äärde, soovides mitte silma paista, ent samal ajal igatses meeletult, et don Alfredo teda seal nurgas märkaks ja ainult teda näeks. Varsti olid Marial kõik don Alfredo laulud peas ja ta ümises neid trukknööpe ette õmmeldes, laule liivas õõtsuvast kõrbekaravanist, apelsinisaludest ja roosimerest.

Kord nokitses ta öö läbi, tegi siid- ja sametribadest punase roosi, ning kui ta järgmisel päeval kinosse läks, kinnitas selle rinda.

Talle näis, et don Alfredo oli saali poole kummardudes teda märganud. Sellest äärmiselt erutatud, tundis ta end järgmisel päeval halvasti. Silmade all ringlesid sinised õrnad varjud, näoke näis otse helendavalt kahvatu, ta torkas ühtelugu nõelaga valusasti sõrme, ja mamsel ütles:

«Vaata ette, Maria!»

Ta uitas pärast kino veel kaua tänavatel ja pargis, unistades enda kõrvale don Alfredo. Ta kujutles teda tulevat puude vahelt, nägi peegelduvat tiigiveelt või mässivat ta õlgu salliga. Don Alfredo, särav ja pimestav mees, sinimustade juuste ja lõõmava pilguga, mis lööb põlvedest nõrgaks. Ning iga kord, kui keegi ta järel käis, võpatas tütarlapse süda kuumast lootusest ja ta vaatas kähku üle õla tagasi. Ta ootas...

Mamsel, kes mõistis oma õpilase kannatusi omamoodi, nii nagu tema oli harjunud elu nägema, uuris Mariat, käed puusas, ja tahtis teada:

«Kas ta rääkis juba sinuga?»

«Ei veel,» sosistas Maria.

«Siis pead temaga ise rääkima, kuni pole veel hilja...» andis mamsel nõu.

See ei võinud tõesti enam kesta, sest Maria käis igal õhtul kinos, kuulas don Alfredo laulud ära ja läks siis minema.

«Kas te pilti ei jäägi vaatama, preili?» küsis platsinäitaja irvitades.

«Ei,» vastas tütarlaps vaevu kuuldavalt ja langetas pea.

Ta oli don Alfredole palju kirju kirjutanud, need lebasid ta pesukorvis voodi all, neis ütles ta häbenemata kõik, mis ta armastav süda käskis. Ta kirjutas vahel mitu korda ühte ja sama kirja ümber, kui see üle lugedes kohmakas ja rumal näis, ja pani siis pesukorvi, teiste juurde.

Aga lamades öös lahtiste erutatud silmadega, kujutles ta ennast don Alfredoga läbi kõrbe ratsutamas. Mees laulab ja hoiab teda enda ees sadulas. Ta lai sombreero katab neid mõlemaid kuuma päikese eest ja kõrgetest rohelistest sammaskaktustest langevad nende teele jahutavad varjud. Nad kohtavad madu, ja don Alfredo ütleb:

«Ära karda, ma olen ju sinuga, Maria...» ja põimib käed ta ümber...

Nii ei võinud see enam kesta.

Aga suur armastus teeb inimese julgeks, ja tütarlaps otsustas lõpuks ise don Alfredo juurde minna. Kui ta sidus lahkudes kübarapaelu, vaatas mamsel oma õmblustöölt üles, kobas pilguga tütarlapse kehavorme ja pomises ähvardavalt, nööpnõelad suus:

«Vaata ette, Maria!»

Ta ei teadnud don Alfredo aadressi ning läks seda kino kassast küsima. Ta juhatati teisele korrusele, kuhu viis vana, kulunud puutrepp.

«Minge, ta on praegu seal.»

Uks oli pärani lahti, ruumis seisis püsti don Alfredo, ja jämeda ninaga keskealine naine karjus ta peale:

«Tahad, et ma ütlen sulle, Ants, mis sa väärt oled!»

«Ma rääkisin peremehega. Ta ei maksa,» vastas don Alfredo, väsinud, vana näoga ja kortsukiirtega ümber murelike silmade. Ja tal ei olnudki sinimusti juukseid, vaid hõredad kollakashallid.

«Palu teda, Ants! Ehk annab,» sundis naine, aga mees vastas vaevatult:

«Ta ei anna mulle punast krossigi.»

«Sa tahad, et lapsed nälga ära sureksid!» puhkes naine nutma.

«Vii midagi panti,» lausus mees, vaadates Mariale otsa. Kuid tüdruk oli kindel, et too polnud teda isegi märganud ega tajunud tema sealolekut.

«Kas viia su parukas panti, või sinu kitarr?» küsis naine õelalt.

«Ta ei maksa...» kordas mees ja kattis kätega näo.

See ei olnud Alfredo. Don Alfredot polnud olemas.

Maria läks ära, läks trepist alla. Kui ta koju jõudis, olid ta palged märjad, nagu kastnuks neid tugev vihm. Ta värises ja kõrge kleidikaelus oli lahti nööbitud. Ning mamsel, kes elus küllalt petetud ja õnnetuid tütarlapsi oli näinud, ütles vihaselt:

«Seda võis arvata, Maria! Mina sind enda juures enam ei pea.»

Ma sündisin samas majas ja samal aastal kui Helle-Liine. Ta oli minust väiksem, nõrgem ja ilusam. Niisugusena kujutatakse inglilapsi. Tal oli valge võilillepea ja heledad head silmad nagu ta emalgi, meie majaperenaisel. Mina olin lihtsa näoga, tugev ja harilik laps, alati terve ja heas tujus; ning minu ema ütles, et see tuleb sellest, et sõin tugevasti leiba ja hernesuppi. Helle-Liinel puudus isu, ja mind kutsuti sageli nende poole lõunale.

«Mu kõht on täis,» ajasin vastu. See oli tõsi.

«Mis siis,» vastas proua. «Söö veel, muidu Helle-Liine ei taha.»

Helle-Liine heaks võisin kõike.

Ma armastasin teda üle kõige, mulle näis, et ma ei või ühtegi päeva temata olla. Ning kui Helle-Liine läks emaga välja jalutama, siis käisin ma niikaua igatsusest haigena ringi ega leidnud endale mingit tegevust.

Me mängisime päevad läbi maja koridoris ja tegime trepiastmeile nukutube. Vahel tuli proua meie juurde mängu pealt vaatama.

«Head lapsed,» ütles ta ja andis siis kummalegi midagi, saiakese või õuna.

Igal hommikul käisin ma nende akna all, kõõlusin seal, kuni mind märgati. Vahel tüdisin kauasest ootamisest ja hüüdsin, alguses tasa, pärast ikka kiledamalt:

«Helle-Liine! Helle-Lii-iine!»

Niikaua hüüdsin, kuni ta tuli või viipas proua ise mulle aknast.

Meie tuppa ei tulnud Helle-Liine kunagi, ta kutsus mind oma kummalisel viisil: seisis kaua ukse taga ja ootas seal. Ma tundsin vaistuliselt, et ta seal seisab, ja tulin. Vahel eksisin — tõmbasin ukse lahti, aga teda polnud.

Minu ema ta häbenes või kartis ja jooksis alati ruttu ära, kui see palus teda sisse või tahtis temaga rääkida. Aga kui mu isa töölt tulles leidis meid trepikojas mängimas ja tahtis oma käe panna Helle-Liine juustele, siis tõmbus too kõrvale.

Samas majas elas üürnikuna Helle-Liine tädi, kingakaupluse kassiir, väike vana neiu nagu paberist roos, läbi juuste hõreduse helendava pealaega ja joonekesteks maalitud kulmudega.

Vahel ta kutsus Helle-Liine oma tuppa, keetis kakaod ja andis talle tühje puudri- ja pumatikarpe ning lõhnaõlipudeleid. Ta kutsus ainult Helle-Liinet, minuga ta ei rääkinud ega märganud mind üldse, ja ma ootasin Helle-Liinet siis kojas, ta tädi ukse taga.

Need olid ilusad pumatikarbid, ja Helle-Liine andis pooled minule. Ma nuusutasin kinnisilmi ja joovastusega nende imelisi lõhnu, Helle-Liine aga naeris:

«Võta kõik endale!»

Ma jäin täiesti tummaks.

«Kas sa raatsid ära anda?»

«Võta! Võta kõik!» ütles Helle-Liine. Olin talle sel hetkel kade, et ta sai olla nii hea, et ta polnud ahne ega kitsi. Mina aga olin.

Ilusatel palavatel suvehommikutel võttis majaproua mind Piritale kaasa. Ema saatis mind ära peaaegu nagu vastu tahtmist, otsekui oleks ta selle üle tusane, et ma nii rõõmsalt ja heameelega ta juurest ära läksin. Ta ostis sada grammi teevorsti ja teist niisama palju juustu, laskis need poes õhukesteks viiludeks lõigata ja pani siis võileibade vahele. Ta ei tahtnud mind halvasti ära saata. Aga ometi rikkus ta mu tuju, öeldes tusaselt:

«See on kallis lõbu.»

Meie kodus räägiti palju rahast, mitte kunagi millestki ilusast, mida mina tundsin ja mille järele otse haiglaselt igatsesin.

Pirital käimine oli omaette elamus. Vahel me läksime jalgsi, mõnikord sõitsime pool maad, kuni Kadrioruni, trammiga. Kõik oli mulle suureks uudiseks — meri, liiv, mets. Ma avastasin, et merepõhi on laineline, jälestasin ligedaid milli-mallikaid ja nägin kajakaid üsna ligidalt. Nägin, et nende nokad olid roosad.

Ma jõin esmakordselt elus limonaadi, ja see ehmatas algul mind, kui see turtsus, klaasist üle vahutas ja nina näpistas. Aga ma sain heast kiiresti meki suhu. Ja ma kasutasin edaspidi kavalust, et seda uuesti maitsta. Tegin nii, et muutusin tujukaks ega tahtnud enam ühestki mängust osa võtta.

«Miks sa oled niisugune?» küsis mu sõber.

«Tahan juua.»

«Kas toon sulle piima?»

«See ei võta janu ära.»

«Vett ei ole!» kahetses ta.

«Limonaad võtaks janu ära...»

«Limonaadi ei ole.»

«Putkas on.»

Ja Helle-Liine jooksis emalt raha küsima. Proua lamas kuumal liival ja luges. Minu ema ei lugenud kunagi.

Kord läks meil kõht tühjaks, ja proua viis meid rannakohvikusse ning tellis kummalegi prae. Ma mõtlesin: see maksab 40 senti! Aga minu ema räägib sajast grammist vorstist, mis ta mu võileibade vahele kaasa paneb!

Kui ma neid paberist lahti harutasin, vaatas Helle-Liine mind üksisilmi.

«Tahad ka?» pakkusin.

«Ei.»

Ta vaatas mind edasi ja küsis järsku:

«Kas sa vorstist ära ei tüdine?»

«Ei!» imestasin ma. Kuidas ma tüdin, kui saan seda ainult siis, kui lähen Helle-Liinega rohelisse!

Kui ma õhtul koju tulin, küsis ema:

«Kas proua on su vastu hea, Ursula?»

«Jah. Väga hea.» Ütlesin seda alati, kui ta küsis. Ma oleksin tahtnud, et minu ema oleks niisugune nagu proua. Nii ilus ja nii helde. Aga ma nägin ema harva rõõmsana. Isa armastas küll naljatada ja oli vägagi muhe, aga ta püsis rohkem tööl kui kodus ja ma nägin teda vähe, väga vähe. Õhtuti, kui ma just ei maganud.

Pühapäeviti ta tahtis minuga olla, aga kui Helle-Liine mind kutsus, siis ei olnud minul jälle isa jaoks aega. Oleksin ma teadnud,

et saan isaga veel nii vähe koos olla, ma oleksin jäänud kõik pühapäevad järjest koju... Aga ma ei teadnud ju.

Kord võttis proua mind mootorpaadiga sõitma. Oli küll väike lainetus, aga mu süda läks ometi pahaks.

«Sa oled nii kahvatu, Ursu,» kohkus proua ja pani mu paadipingile pikali. Ta vaatas mind murelikult ja küsis mitu korda:

«Kuidas on, Ursu?»

«Hea,» ütlesin. Mul oli tõesti palju parem. Kui lahke ta on, mõtlesin ma. Aga justkui mu mõtteid lugedes ütles proua:

«Lastena mängite koos, aga kui suureks kasvate, unustate teineteist ära.»

«Mina ei unusta Ursut,» raputas Helle-Liine pead.

«Sina ei unusta, kuid Ursu võib s i n d unustada!» naeratas proua.

Mulle tulid pisarad silmi. Miks ta ometi minust nõnda mõtleb? Ma ei unusta neid iialgi. Iialgi!

Proua ja minu ema vahel polnud erilist juttu ega sõbrutsemist. Kui ema läks üüri maksma, siis kiitis proua kviitungit kirjutades mind.

«Ursu on tore laps. Helle-Liinel on igav. Nad mängivad koos nii kenasti.»

Mu ema ei vastanud. Ja mul hakkas piinlik, et ta on jahe inimese vastu, kes oli minuga nõnda lahke ja hea.

Mu isa sai surma äkki. Kõrgepinge tappis ta, ja niikaua kuni arutati, kas ta ise oli selles õnnetuses süüdi või mitte, kulus hulk aega. Kuidas ma siis igatsesin isa! Iga tema sõna ja liigutus tuli elavalt meelde. Ma ei teadnudki, et olin teda nii sügavasti armastanud. Ja ma nutsin ühtejärge, leinates taga pühapäevi, neid igavesti kaotsi läinud pühapäevi... Ma nägin lahtiste silmadega oma isa. Kuidas ta tuli õhtule ja astus rasketes töösaabastes ettevaatlikult trepiastmeil, et meie nukutoad ei saaks viga.

Helle-Liinet ma noil kurbadel päevadel peaaegu ei näinud. Ta küsis ainult kord vastamisi sattudes miskipärast sosinal:

«Su isa on surnud?»

Ma noogutasin ja ta lippas tuppa.

Varem arutas ema isaga rahaasju, seekord ütles ta minule:

«Raha ei ole enam sugugi.»

«Kuhu sa lähed?» küsisin.

«Perenaise juurde.»

«Ma tulen ka. Proua on hea,» julgustasin ema.

Koridoris kohtasime vanapreilit, Helle-Liine tädi. Ma polnud veel näinud teda naeratamas, aga nüüd ta tegi seda. Tal olid nii ühtlased valged elutud hambad, et ma võpatasin.

Proua palus ema istuda suure kirjutuslaua juurde, kus ta aleti üürikviitungeid välja kirjutas. Ma jäin ema kõrvale püsti seisma. Oli tunne, nagu viibiksin esimest korda selles toas, ja ma vaatasin huviga ringi. Ometi olin siin paljudel jõuludel kuuse all salmi lugenud ja Helle-Liinega maiustanud. Ma püüdsin valida ikka alati kõige suuremaid ja paremaid šokolaadikompvekke vaasist.

Aga nüüd oli see hoopis nagu uus ruum. Ma silmitsesin ainiti söögitoa ust, tundsin vaistlikult, et Helle-Liine seisab selle taga.

Mu ema palus prouat üüriga pisut kannatada, kuni ta mingi töö leiab. Ma ei kuulanudki nende juttu pealt, olin muretu, teadsin, et kõik läheb hästi.

«Ma ei või,» lausus proua tõsiselt.

Söögitoa uks avanes praokile ja Helle-Liine tuli lävele. Ma teadsin, et ta seisis ukse taga ja et ta tuleb, ning naeratasin. Kuid Helle-Liine seisis lävel ning ainult vaatas mind ja ema.

Kui me kraam ühel hommikul oli juba vankril, siis tuli perenaine tänavale ja kutsus:

«Ursu, tule ikka Helle-Liinega mängima. Ära unusta meid!»

Mu ema sülitas ja ütles:

«Sõidame!»

Nii polnud ma veel oma ema armastanud!

Juhtus see rasketel kriisiaastatel.

Kõrgete roosade linnamajade vahel oli ka veel üks madalam ja puust, ning selle pööningutoas elas luuletaja. Temas polnud midagi tähelepanuväärset, sellepärast et ta veel elas ja polnud surnud.

Ta ei mõistnud raharingluse keerulist süsteemi, ja seepärast olid ta taskud kõlisevast enamasti tühjad. Ta oli alati üksi, armastas akna all istudes välja vaadata ja rõõmustas kõige üle, mis ta seal nägi. Ta nägi õuel palju lapsi, aga eriti meeldis talle väike nägus Eeva, kes sai sünnipäevaks koera, mustade silmadega valge špitsi.

See oli sõbralik ning mänguhimuline kutsikas, ning Eeva müras temaga päevad läbi. Möödujad jäid armastusega vaatlema naljakat villakera, tahtsid teda oma käega silitada ja küsisid tema nime.

«Pitsu,» ütles tütarlaps.

See oli kevadel. Sügiseks kasvas Pitsu suuremaks ja väike Eeva kõnnitas teda rihma otsas. Ta ei liputanud enam igale vastutulijale saba ja oli hoopis väärikam. Ning kõik ütlesid, et see on haruldaselt tark koer. Ta magas väikeses, temale tellitud voodis ning kandis iga päev ise värvi ilupaela. Väike Eeva söötis talle kompvekke ja prääniku id, ning kord päevas käisid nad Pitsuga lihakarnis koerale vorsti ostmas.

Mitte alati polnud Pitsul head isu ja siis ta mattis vorsti maha, et teinekord, kui vaja, selle jälle välja kaevata. Aga kuna tal ilmaski tühja kõhtu ei tulnud kannatada, siis ununesid kõik peidupaigad, uued ja vanad, ning vorstid jäidki maamulda.

Alati, kui poeet nägi oma aknast, kuidas Pitsu vorsti maha mattis, valgus talle sülg suhu, ja siis ta tuli akna juurest ära.

Suve tulles mängis väike Eeva enamasti üksinda õuel, kuna Pitsu ei hoolinud temaga kaasa joosta, vaid lamas lõõtsutades viluma põõsa varjus, koon käppadel. Aga ta oli nagu ennegi maias ning tuli Eevaga lihakarni kaasa.

Pitsu muutus suve jooksul paksuks ja laisaks, magas palju, ja kui ta just ei maganud, siis haigutas ühtelugu. Ta ei viitsinud suurt enam käia, vaid eelistas lamada päevad läbi aknalaual roosa siidpadja peal ning vahtida tänaval möödakõndivaid inimesi.

Sügisel ja talv läbi oli poeet haige ning lamas voodis. Kui ta tervis paremaks läks, haaras ta jälle sule. Ent toas oli nii külm, et ta käed kohmetasid ja jalad valutama hakkasid. Ta jäi vaatama lumesadu akna taga ja silmas õuel väikest Eevat koeraga. Pitsul oli soe palitu seljas. Poeet väristas õlgu, sai köhahoo ning puges uuesti teki alla.

Aga külma talve järele tuleb ju jälle kevad! Ja ühel kaunil maihommikul kohtas luuletaja välja minnes Eevat. Laps oli üksi ja kurb, ning poeet küsis, kus ta koer on.

«Pitsu jäi haigeks,» vastas tüdruk ja jooksis ära.

Kõik kurvastasid Pitsu haiguse üle ja püüdsid väikest Eevat lohutada. Lihunik, kelle juurest Pitsule vorsti ja maksa osteti, ütles iga kord:

«Annaks jumal talle tervist.»

Arst ravis Pitsut hoolsasti ja kirjutas hulga kalleid rohte, kuna lapsed käisid haiget vaatamas ja silitamas. Koer lamas raskelt hingeldades oma voodikeses ning liputas ainult õige natuke saba. Kuid head söögiisu jätkus tal surmatunnini, ta ei öelnud ära marmelaadist ega kanalihast ning lakkus heal meelel koorega kohvi.

Nagu arst ütles, suri koer rasvumisse. Lapsed matsid ta aeda sirelite alla, suure ilusa karbi sees, panid ta hauale risti ja palju lilli.

Kui uus lumi maha tuli, suri luuletaja. Ta laip lamas kaua ülal pööningutoas, enne kui sellele juhuslikult peale satuti. Öeldi, et luuletaja oli nälga ära surnud, ja vaieldi kaua selle üle, kes pidi kandma ta matmise kulud. Viimaks tõstis kojamees kirstu kärule ja sõidutas tänavast alla.

Väravas seisis väike Eeva ja mõtles:

«See oli vist sama mees, kes ükskord küsis minu vaese Pitsu järele.»

Ja sellest kurvast mälestusest tulid talle pisarad silma.

KOLME MÄLESTUSED

1

Ta meeldis mulle, see tütarlaps. Signe oli ta nimi. Kõik näis mulle sel suvel erakordsena, minu elu esimene väljateenitud puhkus, kõrge kuusemets pikkade kuldsete käbidega, puhkekodu põdrasarvedega välisukse kohal, paadisõidud kuuvalgel ja Signe.

Ta oli sõna-aher ja peaaegu alati tõsine. Ma olin nõus ka vaikimisega. Uitasime kõrgetes sõnajalgades, ujusime üle järve ja pleekisime rambeina tuulevaikuses. Võisin üksisilmi jälgida ta heledate silmade sihitut pilku, ta kitsast palet, õlgadeni langevat tumedat sirget juust ning väikest kahvaturoosat suud.

Signe oli täielik vastand minu senisele kujutlusele armsast tütarlapsest, kellega võis muretult lobiseda ja palju naerda. Signe puhul ei võinud kunagi teada, mida ta mõtles, mida ta tahtis või mis talle meeldis, ning mõnikord ma võrdlesin teda ilusa nõiutud järvega. Ja vahel ma mõtlesin veel: missugune on ta vihasena, või kui ta nutab?

Kord õhtu eel tulime mööda maanteed, karja aeti just koju. Signe korjas kraavipervelt väikesi valgeid pelle, oli janune ja me jõime ühes talus sooja piima. Ta hõõgus üleni loojuva päikese värvides ja esimest korda kutsus ta pilk mind.

Sel õhtul kõndisime veel kaua ümber järve, mis hingas sooja suvist udu. Hoidsin teda tugevasti nagu leidu, nagu avastust, nagu ilusat imet. Ta oli lähedane ja arusaadav, suured juuksed üle mu käsivarre ja igatsusest väsinud silmad.

Kui me lõpuks raatsisime lahkuda, oli juba hommik. Külm hämarus ja hallus ja vaikus, mingi tuhm kõlatus. Ning ma viskasin kivikese vette, et kuulda sulpsu.

Meie puhkus hakkas lõpule jõudma. Signe teadis minust kõik ja mina arvasin teda tundvat nagu oma viit sõrme. Ma ei võinud arvatagi, et see pealtnäha jahe ja ratsionaalne tüdruk oli võimeline igaks meeletuseks.

«Ma ei saa enam aru, millal lõped sina ja algan mina,» ütlesin vahel, kui tahtsin seletada meie omavahelisi tundeid. Signe oli endiselt sõna-aher, ta soovis ainult, et armastaksin teda.

Aga ühe hommikueine ajal ei tõstnud ta silmigi oma kohvitassilt ning vältis igati minu pilke. Ma püüdsin ta koridoris kinni:

«Mis sul viga on?»

«Midagi,» ütles Signe.

«Oled sa haige?»

«Ei.»

«Sa oled nii imelik,» ütlesin. «Ehk oled minu peale pahane?»

«Ei.»

«Siis on hea!» Ma haarasin ta käevangu ja kutsusin paadiga sõitma. Ta puikles ja keeldus, kuid tuli lõpuks siiski. Meistriteos oli see hommik, taevas sinine ja järv kuldne, ent tüdruk minu

paadis oli jahe ja võõras. Ta tõrjus mu õrnusi ega sallinud mu kätt enda ümber. Tundus, et ta justkui otsis minuga tüli.

«Sa ei teagi, et olen fatalist,» ütles Signe.

Ma naersin.

«Paned ehk kaarte?»

«Muidugi!»

«Ja vaatad kätt?»

«Loomulikult,» vastas ta väljakutsuvalt.

Aga minuga on raske tülli minna, veel enam hoopis põhjuseta. Signe pluusil oli komsomolimärk lahti läinud. Ta lükkas mu käe tagasi, aga ma naersin:

«Oota nüüd!...» ja panin märgi ilusasti kinni.

Me heitsime kaldale maha. Päike põletas, õhk oli täis suminat ja veekirbud kargasid järve siledal pinnal. Ma vaatasin otse taevasse, kuulatasin vaikust ja mõtlesin, kui targalt on maailm loodud ja et minu õnn elada ja sellest osa saada on suur. Signe oli võtnud mu rohul lebava käe oma sülle. Tahtsin öelda talle midagi eriti ilusat, aga ta lausus:

«Lase ma vaatan su kätt.»

«Vaata,» ütlesin kohmetult.

Ta painutas mu sõrmed sirgu ja kummardus siis üle peo.

«Sul seisab ees pikk ja raske teekond... Ootavad õnnetused. Nälg. Kodutus... Ja elujoon on sul lühike...»

Ma tõusin istuli ja vaatasin Signele otsa. Ta oli täiesti tõsine ja pisut kahvatu. Ei, ta silmad ei naljatanud.

«Kas räägin edasi?» küsis ta.

«Muidugi.»

Aga Signe vaatas kõrvale, minust mööda, ja raputas pead.

«Aitab. Tead juba niigi palju,» ja lükkas mu käe oma sülest.

Üle järve kõlas heledalt lõunale kutsuv gong. Ma aitasin Signe paati ja hakkasin sõudma.

Aga aerude taga mõtlesin ma, et tunnen teda alles vähe, et ta on alati uus ja teistsugune. Tema jahedus kutsus minus esile helluse, tahtsin olla ta vastu hea, nii hea, et see võidaks kõik Signe kummalised mõttetud mõtted ja rumalad uskumised.

Ma tõmbasin veest valge vesiroosi ja ulatasin selle talle. Signe tänas ja ujutas liiliat vartpidi paadile järele.

Hommikul puhkes sõda.

Signele tuli ta isa autoga järele. Vimmas hallipäine teadlane ning noorem õde. Ma läksin Signega jumalaga jätma, ja me kõndisime mõni samm kõrvale. Tal oli seljas sama pluus, mis eelmisel päeval, ainult komsomolimärk puudus.

«Signe,» ütlesin ma surutult. «Kes võis seda arvata... eile alles oli kõik hea ja ilus...»

Signe vaikis ja vaatas maha. Silitasin ta laiaäärset kübarat hoidvat kätt ja ootasin... ootasin, et ta ütleb midagi... Oli see ju lahkumine.

Ma kaevasin oma käe ta juustesse ja lohutasin teda:

«Ära nukrutse ja ära karda.»

Nüüd tõstis Signe pilgu otse mu silmadesse, rahuliku ja kalgi pilgu.

«Karta?» küsis ta ja muigas. «Ei tea mida? Me elasime enne punaseid hästi. Ja kui me punaste ajal elatud saime, siis saame sakslaste ajal veelgi paremini.»

Ma põrkasin tagasi. Signe kehitas õlgu, näis nagu midagi veel ootavat, ning läks siis.

Mõtlesin hiljem sageli tema fatalismist. Missuguseid kanaleid kaudu teadis ta mulle sõjateed ennustada?

Te tahate teada, mis on tast saanud?

Kui ma hiljuti turismimatkal Rootsis olin, kanti meile ühel hommikul eine tubadesse. Kelnerinna, musta tüüfusesoenguga ja sirelililla suuga, pani kohvi ning muu minu ette lauakesele ja tahtis lahkuda.

«Kuidas te elate, Signe?» küsisin. Ta kahvatas ja vastas tagasihoitud vihaga:

«Suurepäraselt.»

Ning väljus.

2

Minu lugu on direktorist.

Sõjaeelsel aastal olin pioneerijuhiks tema koolis. See oli tavaline mehike, madalat kasvu, unine ja leebe naeratusega, silmad ning palged ühtemoodi kollakashallid, kõne tasane, käesurve tugev ja soe.

Ta pakkus mulle ikka alati vastutulelikult abi, ent koonduste ajaks seisid saal, riietehoid ja vahel koguni koolimaja eesuks lukus, ning lapsed läksid pettunult koju tagasi.

Vahetundidel norutasid koridoris kõigile näha ja naerda karistatud õpilased. Ja need olid enamasti ikka pioneerid valgetes pluusides, punastes kaelarättides ja solvumise vihapisaratega silmis. Varsti hakkas minu ülisuur pioneeride arv kahanema, katastroofilise kiirusega kokku sulama. Lapsed püüdsid mind vältida ja langetasid kohtudes süüdlaslikult silmad. Ma polnud pahane, et nad ei pidanud tagakiusamistele vastu, ja nii jäid minu ümber veel ainult vähesed lapsed, kiindunud, truud ja julged.

Otsustasin kõigest selles komsomolis rääkida. Aga direktor oli minust ette jõudnud ja iseloomustanud mind abituna, kes lastega ei oska sobida, lohakana, kes on jätnud töö hooletusse, ja kergemeelse ohlikana, kes laostab õpilasi.

Sain komsomoli linnakomitees valjusti noomida, ja minu seletus näis pigem inetu endaõigustusena. Sellele järgnevalt teatas ka direktor, et ma ei seisa oma ülesannete kõrgusel ning tal on kavatsus nõutada uut ja võimekamat pioneerijuhti.

Ma läksin ära, veel samal päeval. Kartsin teda ja astusin kõrvale. Ma ei osanud siis veel õiguse pärast võidelda, mul polnud karastust ega usku endasse, olin ju alles laps.

Siis algas sõda. Meie perekond otsustas evakueeruda. Ärevuse, pakkimise ja sagina sees tuli järsku direktor meile. Ta oli armastusväärne nagu ikka ning küsis, on see tõsi, et ma ära sõidan. Ta kahetses südamest, et tema seda teha ei saa, kuna õige kapten peab oma laeva jääma, eal ei suudaks ta maha jätta koolimaja, mille hingeks oli olnud juba kakskümmend aastat.

Siis palus direktor veel, et ma temast ikka hästi mõtleksin, oleme ju koos tööd murdnud, ühist rõõmu ja muresidki tundnud, ning pakkus mulle vineerkasti, mis olevat reisiks ideaalne — kerge, mahukas ja lukutatav.

Ütlesin ära, aga ta tõi selle ometi kohale ning kinnitas veel kord, et on mulle ainult head soovinud. Direktori ettevaatlikkust

tuli imetleda, ta oli üleni läheneva saksa okupatsiooni ootel, kuid saatis igaks juhuks kummardustega teele nõukogude võimu.

Ma ei eksinud, olgugi et olin noor, ei tundnud ilma ega inimesi. Ja nii kummaline kui see ka pole, aga esimene, kes mulle pärast sõda kodulinnas vastu tuli, oli direktor.

Seisin surnud majade vahel ja pühkisin vattkuue käisega silmi. Ta tuli mu poole otse üle rusude, kirjust moondamisriidest tuulejakk seljas ja sinine saksa sõjaväe-lõikega müts peas.

Ta polnud muutunud, ma tundsin ta kohe ära. Meie vahele jäi raagunud tikripõõsas ja sinine mõlkis teekann, kui direktor peatus ja hüüdis:

«Kas ma ei ütelnud, et tulete kindlasti tagasi! Ja oletegi.»

Pöördusin ära, mu püha jällenägemistunne ja palavad pisarad oma kodupinnal olid rüvetatud. Ma vastasin talle pilkugi heitmata:

«Olemegi.»

Direktor ohkas, pani jala mullast välja ulatuvale raudvoodiotsale ja sidus kingapaela kinni.

«Kas arvate, et meie elu oli roosiline? Mis teate teie, tagala inimesed, sõja raskustest! Aga ma uskusin ometi: tuleb tagasi minu väike tragi abimees, ja kõik muutub jälle heaks ja rõõmsaks. Tema pole kindlasti unustanud oma vana direktorit, ja kui vaja, kostab ta eest hea sõna.

Jaa, noorusele tuleb tee vabaks anda. Ma mäletan, te olite tubli, alati väga tubli. Nüüd on teil kindlasti suur koht käes?...»

«Jah. Olen lastekodus kasvataja,» laususin.

Direktor oli pettunud, kuid ütles:

«Aga ikkagi... Teil on kaalu, teie meelsust teatakse... Ehk saate ka mulle koha soovitada.»

«Ei,» keeldusin järsult.

Ta noogutas, mõtles pisut maha vaadates ja küsis siis:

«Vahest saate mulle katusepappi muretseda?»

Meid lahutas kärbunud tikripõõsas ja mõlkis sinine kann. Varemed tolmasid. Ma haarasin oma peast kinni ja kisendasin. Mürsukillust saadud haav tegi mulle ikka veel haiget, ja veel miski muu...

Kui ma toibusin, küsis direktor, mis ma arvan, kas nõukogude võim annab talle katusepappi, vaatamata et ta ka okupatsiooni ajal direktori-ametisse jäi. Ja lõpuks palus ta, et kirjutaksin talle mingi sedeli või soovituse, sest olime ju kunagi koos töötanud.

«Teid nad usuvad.»

Ma keerasin talle selja ja hakkasin varemetest väljapääsu otsima, aga ta ei solvunud ka nüüd mitte, ja veel mõni aeg pärast seda, kui juhtus mind kohtama, kummardas ta sügavalt ja paljastas alandlikult pea.

Te küsite, mis temast on saanud? Ta tuleb ka nüüd mulle sageli vastu, suur pungil portfell käes, hoolitsetud, väärikas ja hästi riides. Ainult müts on tal jäänud endisest garderoobist, sinine riidest fritsumüts. Ta mühib must mööda, astub kas või peale, kui ma talle rutukalt teed ei mõista anda. Ta vaatab mind oma kollakashallide külmade silmadega, ja teretamisest pole juttugi.

Arvan, et ta käsi käib hästi.

Ka mina tahaksin jutustada oma saabumisest kodumaale neljakümne neljanda aasta septembris.

See oli kaunis sügis, kuid minu süda oli kurb ja veritses. Maja, mis oli mu kodu, seisis tuhas, osa lõikamata jäänud vilja oli varisenud, see aga, mis rukkihakkides, vihmadest mustaks määndunud, ja talud ümberringi inimtühjad nagu ära neetud. Ma ei leidnud üles isegi isa-ema hauda; vaenlane oli mu vanemad taganemise eel maja künnisel maha lasknud. Põlispuudega väike vana külakalmistu oli segi pekstud, üksainus ristide ja graniidi lasu, poollahti prahvatanud hauad ja köndiks amputeeritud elutud tammed.

Ahned vareseparved katsid oma hallide tiibade plaginaga metsapaost tagasipöördujate kurbi kolikoormaid, vaevatud inimlapsi ja haledalt määgivaid lambaid.

Niisugused olid kõik Eestimaa teed sel sügisel: palju punaseid pihlakaid, palju pisaraid, vähe sõnu.

Te teate seda ju isegi.

Sõitsin oma kaaslastega veel samal päeval Tallinna, ehkki olin nii tuliselt kavatsenud mõneks ajaks oma sünnikohta jääda. Ma ei suutnud näha, kuidas tuul kannab laiali minu surnud kodu halli põrmu.

Jaa, see oli nukker september...

Jõudsime Tallinna keskpäeval. Olime nagu kodus ja nagu ei olnud. Linn tundus meeltülendavalt omane, ja samas näis miski ta olemuses võõras ja uuelt veider. Mitte kohe ei mõistnud ma seda ära seletada. Tulime Raekoja platsil autodelt maha, ja kohe kogunes rahvast meie ümber. Nad ei imestanud, vaid olid juba harjunud, et iga päev tõid masinad tolmuste silmadega, pikast teest luitunud, väsinud ja erutatud inimesi oma vere hinna eest tagasi võidetud maale.

Tulid meid küsitlema.need, kes otsisid omaste jälgi, tahtsid hankida teateid kadunuks peetute kohta, saada lootust, kübekestki lootust. Oli neid, kes panid käe meile õlale, — need, kes meid oodanud olid, ja teisi, kes seisid kaugemal kõnniteel, morn viltupilk kulmu all, käed taskus. Võib-olla rusikas.

Ilmatu laiade vattõlgadega, tohutute sombreerodega, sündsusetult lühikeste rõivastega, puukingadega ja ebaloomulikult püsti aetud juustega naised näisid haledalt koomilised. Selles moekuses oli midagi niisama laostavat kui sõda ise, tema armetud varemed, vaesus ja tulest püsti jäänud fassaadid.

Üks naine ütles:

«Nad on täiu täis.»

See käis meie kohta.

Ja kohe karjus keegi vihaselt:

«Kus teie teate!»

«Miks ei tea! Ma olen juuksur!»

Ta naeris võidukalt ja läks oma teed. Aga see keegi vaatas talle järele ja ütles:

«Ma tunnen teda, ta äritseb sahariini ja sigarettidega, ja ma tean veel palju muudki.»

See Tallinna pale oli mulle võõras.

Ma seisin eemal oma näotu puukohvrikesega, mul polnud kiiret

ega kusagile minna. Kõik kaaslased läksid laiali, tuttavaid otsima, õnnelikumad — koju.

Miks ei näinud ma Tallinna tuvisid, neid helesiniseid sõbralikke linde? Ei paistnud neid aknaorvades ega räästa-alustes ega väljakule maha lendamas. Ja kui ma neid nõnda, kohvriga käes, otsisin, astus mu juurde väike vana naine.

«Laps, kas sul on, kuhu minna?» päris ta.

Ma raputasin pead ja küsisin, kuhu on kadunud tuvid.

«Nad on ära söödud,» vastas ta.

Ausad silmad olid sel naisel, ja ma läksin temaga kaasa. Ta käis vaevaliselt, tal olid haiged jalad. Ta ei elanud üksi, tal oli mees. Suurte puhevil vurrudega, pika ninaga ja aeglase toimega. Too ei imestanud üldse mu tuleku üle, ei küsinud mu nime ega ameti järele, vaid oli rahul oma vanamooriga, kes mu tuua taipas. Ma esindasin nende silmis nõukogude võimu.

Nad tahtsid mõlemad valada mu kätele vett ja hoida silmarätikut, kuni ma pesen.

See oli üksainus suur vilets tuba kõrgel pööningu kõrval. Ta oli näoga Niguliste kiriku poole, mis seisis laastatuna, ilma oma endisest kõrgist ja haruldasest ilust.

Sõda ei külva lilli. Ta ei säästa pühakodasidki, vaid teeb ka nemad maiselt õnnetuks.

Meie õhtusöök oli enam kui kasin, ja ma panin oma puukohvrist lauale Venemaa leiva.

Ma nutsin kaua oma asemel, enne kui magama jäin. Nutsin rohketest muljetest ja sellest, et see väike vana naine meenutas mulle mu ema. Ja mu silmade ees olid selged punased pihlakad ning lahtiprahvatanud hauad. Siis kaeti mind millegagi, palituga vist. Oli täiesti pime ja ma ei saanudki teada, tegi seda eit või taat.

Enda arvates ei maganud ma sugugi, kuulsin selgesti naise noomivat sosinat:

«Ära kolista, ole tasa.»

Ent kui ma silmad avasin, oli juba uus päev, vanamees vabrikusse läinud, eine seisis laual ja naine istus käsipõsakil ning ootas minu ärkamist. Ma ärkasin vist lõhnast. Mundris kartulid seisid laual, ja seenekaste. Naine oli pilvikuid korjanud varavalges, ma ei tea, kas Pirita või Ülemiste metsadest, igatahes ta haiged jalad said käia pika edasi-tagasi tee. Aga ta ei kurtnud, vaid oli hoopis rõõmus ja naeris heameelest, kui märkas, et olen ärkvel.

Eine ajal, koorides kuuma kartulit oma tundetuks parkunud sõrmede vahel, tõmbas ta kulmu kortsu ja, mõelnud vähe, ütles:

«Mitte meie ei söönud tuvisid ära. Fašistid sõid.»

Ta oli rahul oma seletusega, näis, et ta ei kannatanud vähimatki ebatäpsust neis asjus.

Ma ei saa teile vastata, mis on neist vanadest saanud. Ma ei tea. Ma pole neid hiljem kunagi enam kohanud. Pole aega olnud üles otsida.

Jah, teil on õigus, mu lool on julm lõpp. Mul on endalgi raske olla.

Etüüd

Ükskõik millal sa tema majast mööda lähed, hilja õhtul või varahommikul, ikka võid sa teda näha istumas trepil, suurt eite nagu mees. Tal on pikk nimi — Tiina Miina Linda. Ei teata, et keegi kunagi oleks püüdnud teda lühemalt hüüda, ikka vaid täisnimega.

Ma tean, et möödunud aastal istus ta igal õhtul sidejaoskonna ees pingil ja ootas, kuni kõik olid oma ajalehed ja kirjad kätte saanud. Alles siis astus tema ette, raskelt kepile rõhudes, ja jäi ukse juurde seisma. Ta ei küsinud midagi, aga talle vastati:

«Täna ei ole.»

Ta tuli järgmisel päeval jälle. Tuli iga päev.

Ma küsisin kord sidejaoskonnas:

«Ootab ta kirja?»

«Jah. Kolmteist aastat juba.»

«Ja ikka loodab veel?»

«Jah. Tal on kuskil kaks poega.»

«Ta ei tea neist midagi?»

«Mitte midagi.»

Sel suvel pole teda enam sidejaoskonna juures näha, ta istub oma tühja maja lävel, mida laostavad koid ning sipelgad ja mis on kasvanud kõrgesse maltsa, raudrohtu ja kibuvitsapõõsastesse.

Kõik õitseb.

Hallid kivid põõnavad rannal nagu tuimad taltsad loomad üksteise ligiduses, aga nende külmade kehade ümber õitsevad maasikad.

Ja meri õitseb. Ta sinine süli on täis lainetel õõtsuvaid õrna lõhnaga lillesaari.

Kõike seda teab Tiina Miina Linda väga hästi, aga ta on merega riius ja istub nüüd, selg tema poole, kadakane muhklik kepp lõuga toetamas.

Ta ei taha näha, kuidas kajakas varitseb siledat merepinda, kukutab end kivina peadpidi vette, napsab osavalt saagi ja tõuseb taevasse tagasi. Või kuidas lillad ja valged kartulivaod jooksevad otse merre.

Ta ei taha merd näha ja postil ta enam ei käi.

«Miks?» küsisin ma telefonistilt. «Mis paha on meri talle teinud?»

«Ta ütleb, et meri on tema pojad hukutanud.»

«On nad surnud?»

«Tiina Miina Linda peab neid nüüd surnuks.»

«Sai ta kurva teate?»

«Jah. Mõlemad pojad on abielus rikaste rootslannadega. Ühel naisel on juustukauplus, teisel kübara-äri.»

«Kirjutasid nad talle sellest?»

«Ei. Neilt pole ta ühtegi kirja saanud. Ta ei tahagi enam. Vibu-

tas korraks oma jämedat kadakasaua vihaselt mere poole ja keeras talle siis selja.»

Ilm kisub vihmale. Ma lähen värske postiga koju. Kajakad karjuvad ja nutavad nagu lapsed. Kõrged kased värisevad. Ma jään vaatama, kuidas väikest pulstunud Rollit viiakse suplema. Ta punnib, ajab tagujalgadel vastu nagu sokk. Ta on kurva nõutu näoga. Teda tiritakse nööri otsas samm-sammult merre, ja nüüd seisab Rolli liikumatult vees nagu õnnetusehunnik.

Aga koju, kalda poole, tuleb ta kiiresti ja rõõmsasti, õnnelik, et kõik siiski hästi läks.

Hea, et Tiina Miina Linda ei näinud Rolli rõõmu maa külgetõmbejõust.

Välgud sähvatavad nagu noad mere kohal. Taevas on täis korinat ja röögatusi. Pilved kärisevad ja vihm labiseb puis. Mitte ühtki lindu taeva all, vihm peksaks nad kohe surnuks, aga kartulipõld, lilla ja lai, lõhnab mesiselt ja nüüd eriti tugevasti.

Õhtuks on vihm üle, rannaviirg roosa, ilm vaikust ja kurbust täis, meri väsinud, leebe ja õrn. Ning läbi selle halli ja märja ja vaikse laulavad kuked.

Ja Tiina Miina Linda, suur nagu mees, tuleb trepile istuma, selg mere poole.

Ta tuli pühapäevasel päeval.

Oli käinud naise haual ning mõelnud, et astub ka meie poolt läbi, ajab mõne sõna juttu ja kuuleb siit-pere uudiseid. Lõunaaeg oli, ja me kutsusime külalise lauda. Ta tõrkus ja ajas vastu, ning suurte palvetega saime nii kaugele, et ta lusika pihku võttis.

Tema paljulapselises perekonnas, kus leib kadus kapist kiiremini, kui see hea oli, loeti alati iga suutäit. Ja nüüdki, ikka veel vanast, sügavale juurdunud harjumusest kartis ta lauda istudes, et sööb kellegi arvel, ja seda ta muretsev süda ei lubanud.

«Pärast naise surma õppisin ise keetma. Oskan päris hästi,» ütles ta.

«Mida sa oskad?»

«Kõike. Putru ja kisselli. Piimasuppi.»

Ta sõi aeglaselt, otsekui isutult.

«Mul on nüüd hea elu,» lausus siis.

«Tõesti?»

«Pensioni saan. Olen nüüd poissmees, teen, mis tahan.»

«Nii et poissmees on hea olla?»

«Miks ta ei ole.»

Selle vana, kunagise leivavedaja elu oli olnud vaevarikas ja rõõmud ei armastanud tema maja, kus nii lapse sünd kui surm ühteviisi muret tõid. Poisiohtu, armutuhinas oli ta abiellunud, kuid ei ta saanud hella naist, veel vähem koduhoidjat, vaid niisuguse, kes elas rohkem enda jaoks, kui et perele mõtles. Tema aga vedas aastast aastasse leiba mööda linna laiali ja õhtu tulles leidis nii sageli kodus oma söögikapi tühjana eest.

Aga tema lapsed kasvasid üles. Käisid koolis ja leeris nagu teistelgi, sõid silku ja kandsid siidsukki. Ning väliselt ei saanud küll keegi öelda, et nende isa oli ainult vaene leivavedaja.

Nüüd oli tal seitsekümmend turjal ja kümme lapselast, kõrge vererõhk, ning ajalehte sai ta loetud ainult suurendusklaasi abil. Aga ta istus lauas nii sirgena ja rahul ning kiitis rõõmsalt oma poissmehe vabadust.

Ja nalja ta mõistis ning oskas naljale naljaga vastata, kui soovitasime tal noorikut hakata vaatama.

«Noor pole kindel,» laitis ta. «Võtad sa aga vana, siis on tal tuhat häda küljes: oi, siit valutab ja ai, sealt valutab. Muudkui tohterda siis, lapi ja liimi teist.»

Ta lõi käega, aga nägu oli küll niisugune, nagu polekski see mõte talle väga vastumeelt.

«Mis mul niigi viga,» lausus ta pooleldi hoobeldes. «Aitab rassimisest, elus juba küllalt saand tööd ja vaeva näha... Nüüd võin Piritale minna, kui tahan. Kui tahan, magan ükskõik kui kaua... Kinos võin käia, kui tahan... Kui tahan...» Ta jäi abitult vait, näis, et ta oli kõik võimalused ammendanud, kuidas tema taoline täiesti vaba ja muretu inimene võib oma aega kasutada.

Me küsisime ta suure pere järele, ta tütardest.

«Kuidas Anni elab?»

«Hästi. Tal on nüüd kolm poega. Toredad poisid. Käisin neid möödunud pühapäeval vaatamas.»

«Kas sa siis enam ei elagi Anni juures?»

«Ei,» vangutas ta pead ja pani lusika käest. «Ma ei ela enam tema juures.»

«Miks?»

Ta vaikis pika viivu, siis ütles:

«Õmblusmasina pärast.»

«Söö. Supp jahtub ära,» ütlesin mina. Oli nagu piinlik hakata seda lugu lähemalt pärima. Ta võttis uuesti lusika ja rääkis ise:

«Kui naine alles haige oli, käis Hilda teda mõnikord talitamas. Ja siis ta lubaski sellele: «Kui ma ära suren, võta mu õmblusmasin endale. Mälestuseks.» Muud tal polnud ära kinkida. Hilda võttiski. Aga Anni tahtis ise õmblusmasinat saada. Ja nad läksid omavahel tülli. Ma ütlesin Annile: «Hildal on õigus, ema jättis masina ju temale.» Sellest Anni vihastaski mu peale ja ajas ära. Ütles: «Mine siis oma Hilda juurde.»»

«Nii et nüüd oled Hilda juures?»

«Ei. Enam ei ole.»

«Mis, kas ka tema ajas su minema?»

«Mitte just et ajas, aga... Nad hakkasid korteris remonti tegema. Minu kraam ja voodi viidi senikauaks keldrisse. Ööbisin sel ajal oma kõige noorema tütre Milvi juures. Küll on tal hea mees! Aus. Vahel pakutakse talle töö juures altkäemaksu, aga tema ei võta. Kunagi ei võta. Midagi ei taha, mis tema oma pole. Haruldane mees.

Jah, ja kui remont valmis sai, siis arvas Hilda, et minu vanaaegne raudvoodi olla nii inetu, et tema seda tuppa tuua ei luba, ja et üldse on tal vähe ruumi... Siis ma läksin Milvi juurde. Ta ise kutsus. Mõlemad mehega käisid tööl, laps oli neil alles väike. Tore tirtsuke, terane ja tark. Peitust armastab mängida, tõmbab kleidi endale pähe ja hüüab: «Vanapapa, otsi!»»

Ta läks seda meenutades heast meelest üleni punaseks ja hakkas naerma.

«Aga nüüd?» küsisin mina.

«Ah nüüd? Milvi pani tüdruku lasteaeda. Ta ütles, et tuleb nüüd oma koduste asjadega ise toime... ja siis ma tulin sealt ära.»

Me ei söandanud enam rohkem edasi pärida: tal oli veel neli tütart ja kolm poega. Ja me küsisime siis, kuidas elavad tema lapselapsed.

«Hästi,» vastas ta rõõmsalt. «Nad on kõik toredad. Kallel tulid hambad. Anu õpib tantsu. Esines koolis, oli lumehelbeke. Volli läks kevadel aega teenima...»

Ta punastas jälle sügavasti ja naeris, otsekui oleks tal piinlik nii palju hea pärast, mis tal on. Ja ta võttis, et oma tundeid varjata, hoolikalt neljaks triigitud taskurätiku, pühkis sellega korraks suud ja pani siis uuesti hoolikalt neljaks kokku.

«Kui Volli vahetevahel linnas käib, siis tuleb ka mind alati vaatama. Uurib ikka, ikka uurib: «Vanapapa, mis sa teed oma pensiga? Milleks sulle nõnda palju raha?» — Ta kavatseb naist võtta, kui sõjaväest lahti saab. Noor inimene, kõike on tal vaja hakata muretsema. Aga ma ju nüüd poissmees...»

Ta pilk sattus seinakellale. Ta oli hämmastunud ja veelgi rohkem kohkunud.

«Nüüd ma pean kohe minema,» ütles ta ja tõusis.

«Hilda on haige, ma pean talle apteegist rohud kätte viima. Ja õhtul läheb Milvi mehega teatrisse. Ma lubasin lapse järele vaadata. Ega sellist tirtsu tohi üksi jätta. Ta alles väike ja rumal, tõmbab endale veel midagi kaela ...»

Aitasin vanakesele palitu selga, ta jättis meie kõigiga rõõmsalt hüvasti ja soovis meie majale palju head.

GRAAFILINE KÄND

Suured vahused pilved rulluvad üle sinise taeva pikas ribureas, ees suuremad, tagapool pabulamad, ja nende all lamab mägine, siniste rõõmsate järvesilmadega Võrumaa. Kui ilus ta on! Vägisi tahaks igal teekäänul, iga künka tipul, ei, iga kümne sammu järel panna tee äärde üles õhkamismärgi, et kõik need, kes siit mööduvad, samuti seisatuksid, imetleksid laia vaadet ning meenutaksid vanu, ammu kirja pandud värsiridu:

Kui siit pilvepiirilt alla vaatan
üle õitsva Eestimaa...

Näe, seal tulebki teekäija, räägitakse — kus hundist juttu... Puhkides ronib mäkke noormees. Palja jalu, suur varvas mähitud. Seepärast astub ta ettevaatlikult, varvas püsti. Poisil on ruuduline üleskeeratud käistega särk seljal purjes, punased treeningpüksid laperdavad tuule käes ümber tugevate lihastes reite. Lühikesed juuksed tihedalt krussis madalal laial otsmikul, meenutab ta niimoodi mäkke rühkides pusklemiseks hoogu võtvat pullukest.

Oot, oot! Mis see tal rihmapidi üle õla ripub? See on heledast lakitud kasepuust kastike. Kaenla all aga kannab ta lõuendit, molbertit ja kokkupandavat järi. Niisiis, inventari järgi — kunstnik. Tähendab, Võrumaa saigi tänuliku imetleja. Noormees seisatab mäel, seisatab orus, igal teekäänakul, vaimus nähtud õhkamismärgi juures. Vaatleb, kallutab pead kord ühele, kord teisele poole, silmad pilukil. Niisuguse kriitilise pilgu all hakkavad lehed vabisema, lilled vangutavad päid ning kasteheinad vajuvad aupaklikult looka. Nooruk mõõdab kõike hindaval pilgul ja rühib edasi, ikka edasi, mäest nõkku, nõost mäkke, ühe järve äärest teise juurde.

Kuule, noormees, see on selge ülbus! Kas sulle tõesti ei meeldi, näe, see nurgake? Idüll! Valmis kompositsioon! Muudkui joonista maha — paremal lainetav viljapõld, vasakul kahe metsaseina vahel siugleb valge maanteelint, esiplaanil tore vana kasepuu. Keskel on küün ja selle taga pilgutab järv kuldsilma. Aga paremaid neist vahustest pilvedest ei ole ega tule tänasel päeval. Kasuta juhust. Näe, nad poseerivad praegu paigal. Mida sa, rahutu hing, veel otsid? Mäeselg su jalge ees on täis märatsevas külluses, nagu väljendas üks vägev poet, karikakraid.

Tõepoolest, sinus pole põrmugi lüürilisi tundeid!

Aga noormees laseb rõõmsa vile lahti. Ta näib ise leidnud olevat selle, mida ta nii kaua juba otsinud on.

Kui meeldiv kokkusattumine! Tähendab, koht on tõesti hästi valitud!

«Tere, professor!»

«Aa, Reinojaan! Vaata, vaata!» muheleb professor rõõmsalt.
«Hea koha olete valinud!»
«Suurepärane!» noogutab professor vaimustatult.
«Kas lubate ka minul siia maalima jääda?»
«Aga muidugi.»
Professor istub kokkupandaval järil, kõrval, käeulatuses lebab murule laotatud linakesel nõelteravate otstega söe- ja grafiitpliiatseid, karbike pressitud sõega, sangviini- ja seepiapulgakesi, valge õlgkübar musta paelaga ja pärlmutrist nupuga jalutuskepp.
Professor Gottlieb Aasa näeb väga hea välja. Tema valge pikeesärgi krae on šillerlikult pintsakule maha keeratud, tedretähniline rind on eest lahti ja roosatab. Ninaselg ja raseeritud ümarad põsed roosatavad samuti lapseliku õrnusega. Peas on tal päikesepiste kartusel neljast nurgast sõlme keeratud taskurätik, jalas aga golfipüksid ja kirjatud põlvsukad.
«Otsisin tükk aega head kohta...» lausub noormees oma värvikasti kallal askeldades.
«Kallis noormees, mina olen pool eluaega säärast kohta otsinud,» muigab professor.
«Jaa! Milline avarus!» hingab Reinojaan täie rinnaga.
«Väga palju õhuperspektiivi,» nõustub professor Aasa.
«Siit ei ole see ainult Võrumaa, mida aastakümneid on maalitud, — mägi ja järv, järv ja mägi. See on tänapäeva Võrumaa. Näete, need on kolhoosi maad, uued ilusad karjalaudad, hoopis uus kvaliteet!» satub Reinojaan vaimustusse ja tirib ruudulise särgi energiliselt üle pea. Seejärel hakkab ta pükstest välja ronima. Professor Aasa vaatab hämmastusega ja natuke nukrameelselt karvase rinnaga mustaks päevitunud poissi, kes seisab palja jalu, nappide ujumispükste väel.
«Jaa, mina ei ole veel jõudnud dünaamiliste probleemide alal katsetada,» lausub ta, tabades kaelalt kõditava putuka.
«Üks, kaks... seitse täppi!» rõõmustab professor.
Lepatriinu sibab edasi-tagasi mööda ta peeni ilusaid sõrmi, avab tiivad ja lendab ära.
«Huvitav, millise lõigu teie valisite, seltsimees professor,» astub Reinojaan oma õpetaja selja taha.
«Oo,» naeratab Gottlieb Aasa. «Ma olen terve igaviku otsinud niisugust ainet, mis võiks saada minu elutöö atraktsiooniks! Vaadake seda kändu! Näete, kuidas see süü lõikes muutub viiruliseks, nii elavalt toetades vormidetaile. See kütkestav sugestiivsus! Kas pole?»
«Kus, kus kohas?» imestab noormees.
Aasa naeratab leplikult, noogutab väsinult pead:
«Istun ja mõtlen: kui palju inimesi on temast mööda läinud. Lähevad mööda, astuvad üle ja ei märka... ei märka, mitte midagi nad ei märka.»
Tõsi. Nüüd Reinojaan näeb. Otse professori jalge ees on känd, puseriti kasvanud juurtega, samblasse kasvanud ja seenemügaratega kaetud.
«Kas see pole närviliselt peen ja detailirikas,» lausub professor mõtlikult. «Eriti huvitav on ta profiilis.»
«On... küll...» noogutab noormees tagasihoidlikult, kuid heites pilgu professori joonistusele, hüüatab üllatunult. Millise erakordse meisterlikkusega on välja nikerdatud see känd, iga detail,

iga mügerik! Kui imepeen materjalitundmine! On otse käega katsutavad seente niisked, kohati limased, kohati rabedad kübarad. Ja kännujuured! Kuidas need üksteisest on läbi põimunud, sõlmjad, roomavad!

Gottlieb Aasa noogutab rahulolevalt naeratades ja vaatleb oma tööd peaaegu kinnisilmi, justkui tukkudes.

«Ma püüdsin anda võimalikult rahulikku representatsiooni, kuid sealjuures küllaltki karakterit...» ning jääb sügavalt mõttesse.

Noormees astub tagasi oma lõuendi juurde ning hakkab tööle. Nii nad töötavad nädalapäevad koos. Ilmad on ilusad, õhk virvendab kuumusest, pikasabalised kiilid surisevad pea kohal ja orus põimub rukkisse juba kollaseid toone.

Professor tahab vahetevahel selga sirutada ning tuleb siis vaatama oma noore kolleegi tööd. Ta pole suitsumees, seepärast kannab ta alati kaasas väikest plekktoosikest kulunud kuldse etiketiga «Bonbon» ja allpool «München», ning imeb kaua, vahel tund aega ühtainust roosat padjakest.

«Näe, kipub vägisi käest ära,» ohkab murelik noormees. «Ma ei tea, mis ma pean tegema...»

See kõlab appihüüdena, Gottlieb Aasa sirutab selga ning, kompvek põses, asub noore kolleegi lõuendit uurima.

Kompositsioon on tihe: kauguses, ent kesksel kohal on kolhoosi uushooned, heledad, roosade harjadega karjalaudad ja silotorn. Üle põõsastunud niidu jooksevad telefonitraadid ja rammusa piimakarja keskel askeldavad ämbritega rõõmsad lüpsjad, ning neil on seljas säravalt valged kitlid. Kõik on ilus. Aga miskipärast ei tule sellest ometi õiget maali, mis kajastaks tänast ja uut.

Professor vaatleb seda vaikides, pilusilmi.

«Jaa. Võtke appi kunstiline tõde: antud juhul peaks üks ja sama vormipind murduma neljaks-viieks nüansiks. See aga pole terviku murdumine tükeks, vaid kompaktse üksuse moodustamine kokkuliidet üksikosist...»

Noormees kratsib murelikult kukalt, keeleots suunurgast väljas.

«...Väikeste sünteetiliste üksikosade liitumine muutub seejuures monumentaalseks tervikuks,» jätkab professor. «Teie küllaltki arabeskne maastik eelistaks vähem gammat...»

«Jaa...» ohkab pilvine noormees.

«...Muidu muutub see, ma ütleksin, mõnel määral isegi bisarne objekt teil vast liiga plakaatseks,» lõpetab Gottlieb Aasa, vedades oma pliiatsi tagumist otsa mööda lõuendit.

«Kurradi-kurat!» ühmab noor kunstnik ja imestab: «Meister oskab, aga ei taha. Mina näen ja tahan, aga ei oska!»

«Kuidas, palun? Ütlesite midagi?»

«Ei. Aga ükskord ma ütlen...» Ja noormees haarab uuesti jonnakalt pintsli. Professor istub rahulolevalt tagasi oma järile ning hakkab mõttes filosofeerima oma graafilise kännuga.

Doktor Trapets on ennegi end oodata lasknud.

«Tal on keegi ees,» sosistas paks vanatädi mulle ust avades ja kutsus mu söögituppa teed jooma, rääkis ja askeldas palju, tõi mitmesuguseid moose mu ette ja nurus, et ma neid kõiki maitseksin.

Nõnda möödus tund. Ajalehed olid loetud ja ajakirjad läbi lapatud. Uurisin igavledes maale ja gravüüre ning jäin mõtlema foto üle, mis seisis väikesel kõverjalgsel lauakesel. See kujutas doktor Trapetsit, püstjuustega, kavalate pilusilmadega ja pilkava suuga.

Olin talle rohkem kui tänu võlgu. Sellest on nüüd juba üsna hulk aastaid möödunud, kui ma ühel kontserdil kukke lasksin, mu hääl katkes esimese oktaavi la'l. Ja see sai mulle neetud komistuskiviks. Igal kontserdieelsel ööl ei saanud ma und silma, meeletud kujutlused oma läbikukkumisest piinasid, piitsutasid ja vaevasid lõpuks nii ära, et ma pidin esinemisest hoopis loobuma.

Siis aga soovitas üks sõber neuropatoloog Trapetsit. Siin ma nüüd olen, ja homme on mul kontsert Leningradi Filharmoonias! Panin foto endisele kohale ja läksin palitutaskusse jäänud ninarätikut tooma. Sel hetkel avanes kabineti uks ning lävele ilmus väike maanaine, pehme jänesevillarätt õlgadel, sinilillelises uhiuues satäänkleidis ja pikavarrelistes nööritavais saabastes. Kohe ta kannul astus linlikus ülikonnas noor ja rõõmus mees ning kõige lõpuks veeres lävele doktor Trapets, käed kõhukesel koos, muhelev, rahul ja kaval.

Noormees raputas tugevasti arsti kätt ja naeris. See oli õnnelik poolvallatu naer, ning ta ütles:

«Hüvasti, imearst, hüvasti!»

Doktor Trapets urahtas pahaselt, aga ta silmad sulgusid kitsaiks muhelevaiks triipudeks. Ta patsutas nüüd eidekese ahtakest tedretäpilist kätt ja küsis, kas Täpi-tädi soovib vahest ilusat Leningradi linna vaadata, Neeva kallast ja Vaskratsanikku.

Aga Täpi-tädi ei soovinud mujale kui koju, sest kolhoosi esimees oli lubanud talle hobuse jaama vastu saata, ja ega loom tohi tühja käia. Ta nimetas ajamata habemega arsti kord oma kullakeseks, kord jälle tuvikeseks ja heategijaks ning kummardas lahkudes sügavalt ja aupaklikult, vana vene kombe kohaselt.

Nüüd võttis doktor Trapets mu käevangu ja vedas vägisi teed jooma. Ma ajasin vastu, sest vesi pole viin, palju seda ikka juua jõuab.

«Kas hääl peab vastu?» pilkas ta oma harjaspead vastukarva silitades. Ma ütlesin, et peab, kutsusin ta oma kontserdile ja ulatasin pääsme.

«Tore on,» lausus doktor Trapets nagu muuseas, murdis pileti kokku ja suskas vestitaskusse. Aga ma ei lasknud end sellest näi-

lisest ükskõiksusest petta, niisuguseks tõrjuvaks muutus doktor Trapets alati, kui oli väga liigutatud ja väga hell. Ka mina tegin muust juttu, pärisin nende kahe järele, kes äsja siin olid.

«Kumb neist haige on?»

«Mõlemad on täiesti terved.»

Ma teadsin, et doktor Trapets kirjutas teaduslikku uurimust ning võttis oma kodus vastu ainult huvipakkuvaid haigeid.

«Kas jälle midagi erilist?»

Ta jäi seisma, muigas ja lubas sellest jutustada, kui ma temaga teed joon.

Hea küll.

«Kuulake siis,» ütles ta ja ujutas mõtlikult sidruniliistakut oma pronksvärvi teeklaasis. «Ühel õhtul helistati ja paluti mind selle sama Täpi-tädi juurde tulla. Kõik hüüavad teda nii, nähtavasti tedretäppide pärast. Küsisin, mis tal viga on, ja selgus, et arstid on kinnitanud kõik nagu ühest suust, et ta on täiesti terve.

See lihtne kirjaoskamatu maanaine oli lesena üles kasvatanud kümme last ja andnud enamikule korraliku hariduse. Tema tänumeelsed ja tublid lapsed vedasid teda nüüd mööda arste ja haiglaid, olles ema pärast muret ja hirmu täis.

Vanaeit oli lamanud juba kahes haiglas, esialgu rajoonis, siis linnas. Kummaski hoiti teda kaks nädalat, tehti analüüsid ja kirjutati välja, kuna ta juures mingit nimetamisväärset viga ei leitud. Täpi-tädi aga jäi iga päevaga ikka viletsamaks ja lõppes silmanähtavalt otsa.

«Kaua ta juba haige on?» küsisin.

«Üle poole aasta,» vastasid lapsed, halisesid ja jutustasid, et ema oli ikka olnud lõbus ja tragi, nüüd aga ei rääkivat ta muust kui surmast.

Haige hakkas mind huvitama.

Hämaras, paksu eesriidega kaetud aknaga toas lamas suurte ja vähemate patjade keskel pisike kõhn eideke nagu vana nukk, väsinud tühja ilmega, ja hoidis luisi käsi rinnal ristis. Ta ei teinud minust väljagi ega võtnud vaevaks mu tervitusele vastata.

«Tõin sulle väga hea arsti. Kõige kuulsama,» püüdis Täpi-tädi kõige noorem poeg Ivan minu vastu oma ema huvi äratada.

«Ei minu haigust keegi üles leia. Surm üksi teab seda,» vastas haige ükskõikselt, liikumatu pilguga.

«Kui vana te olete?»

«Mullu jaarmargi aegu sain kuuskümmend kaks.»

«Kah vanus!» pilkasin teda. «On vaja terveks saada, aga mitte vägisi end surmale kaubelda.»

Vanaeide värvitus tühjas pilgus liigutas lootusesäde. Ta pööras pisut pead ja imestas:

«Kas teie tõega arvate, et ma haige olen?»

Lasksin rahulikult end tema uskumatust pilgust puurida.

«Või siis terve inimene püsib pool aastat voodis pikutada. Vaatame ja kuulame teid, ja otsime vea üles,» laususin ma. See meeldis talle. Aga kui ma küsisin, mille üle ta kaebab, sai Täpi-tädi pahaseks ja ütles pettunult:

«Mina? Ma pole kunagi kaevanud!» ja hakkas jälle endise jonniga ja tardunud pilgul minust mööda vahtima.

Rumal lugu! Pidin ma küll esitama talle juba tüütuseni tuttava küsimuse!

«Ta ei maga,» seletas Täpi-tädi noorim poeg. «Ööd läbi on ärkvel, silmad lahti.»

«Aga päeval?»

«Väheke.»

Kuulasin haige läbi. Kolleegid polnud eksinud, süda töötas normaalselt — oli, nagu ta selles vanuses peabki olema, kopsud, kõik muu samuti; pisut madal vererõhk ja üldine kurnatuse seisund, mis on tingitud kauasest lamamisest. Sisemisi valusid haige ei kurtnud.

Jaa...

Vanaeit vahtis mind vaenulikult, kahjurõõmsa pilkega.

«Olen terve, eks ole?»

Ma ei teinud väljagi, vaid nõudsin, et ta jutustaks oma haigusloo, kunas ja millest see algas.

«Saite mu küsimusest aru?»

«Ah et kuidas ma jäin?»

«Just. Jutustage kõik ilusasti otsast peale.»

«Mis sest tagantjärele ikka,» lõi haige käega. «Seda pole veel minu käest päritud.»

Oli see vast kangekaelne vanaeit! Ta laskis end tükk aega paluda, enne kui algas oma lugu heietava, ühtlase häälega.

«See oli nõndasi. Kütsin laupäeval sauna. Enne läks vanem poeg Mitja, siis Dunja. Mina jäin viimasena, sest ma ei kannata säärast kuumust nagu minia — tema ei tule enne saunast väljagi, kui vihast on kõigest paar rootsu järele jäänud. Seegi kord jättis ta mulle palja kontsu, ja ma läksin lakast uut vihta tooma. Kui ma siis redelilt alla hakkasin ronima, keeras mu silmade ees kõik uperkuuti. Ja süda ajas üles. Ise aga mõtlesin, et vahest on naba ära karanud või mis.

Öösel oli veel natuke paha, aga siis läks kõik ilusasti üle. Arvasin, et olen jälle terve. Aga sealt see alles alguse sai. Kuulake.

Mõne päeva pärast otsustan seenepirukat teha ja lähen keldrisse. Seisan seal ilmatu aega, aga löö või maha — milleks ma siis alla tulin, mis mul siit vaja on — seda ei tea. Ja kui see mulle lõpuks meelde tuli, siis ei leidnud ma seenetünni üles. Minial ajavad juba mõlemad — süda ja taigen — üle, aga mina seisan nagu sammas keset põrandat.

«Mida te otsite, eilset päeva või?» karjub ta luugi kohal.

«Seeni,» vastan ma.

«Emake, kas te pime olete või? Kae, tünn endal nina all.»

Tõesõna, oligi nii. Seisan otse tünni kõrval. Mina poleks küll üles leidnud, seisa sellega või terve päeva vastamisi.

Vaat niisugune miljöö oli.

Ja ega see viimaseks jäänud. Ma otsisin alatasa midagi taga — söetange, soolatopsi, leivamõhna, vitsikut. Lõpuks tüütas see nii ära, et sõitsin rajooni arstile. Arst koputas, nagu amet käsib, ega leidnud mingit viga üles. Ütles ainult:

«Mammi, olete lihtsalt vana.»

Noh, ja oligi kõik.»

Haige jäi vait. Ta hingeldas erutusest ja väsimusest ning palus juua.

«Aga edasi?»

«Edasi polnud enam midagi. Kui mul miskit viga pole, ainult et vana, ega siis enam muud üle jää kui surma oodata.»

«Ja heitsite siis voodisse?»

«Nojah,» vastas Täpi-tädi solvunu kibedusega.

Ma patsutasin ta luist, helesiniselt kahvatut kätt.

Asusin retsepti kirjutama. Aga niipea kui Täpi-tädi mu peos täitesulepead nägi, heitis ta lootusetult käega.

«Ärge parem kirjutage, pole vaja. Ma olen kõike saanud, ja miski ei aita. Kollaseid ja valgeid pulbreid sain, pudelirohtu anti, pritsiti, ja tablette — neid on mulle ilmatu hulk sisse söödetud.»

Ma tegin salapärase näo.

«Seda rohtu, mida mina teile anda kavatsen, pole te ilmaski saanud.»

Täpi-tädi muigas ja raputas pead.

«Miski ei aita! Kui taevase juhi vits on nõuks võtnud mind surma läbi karistada, siis ei ole pääsu ...»

Püüdsin kannatlik olla.

«Kuulge, kas te olete saanud kullast kapsliga rohtu?»

Täpi-tädi mõtles viivu.

«Ei. Ei ole.»

«Näete nüüd!» hüüdsin ma. «Teie aga kinnitate, et olete kõike saanud.»

Vanaeit vaikis abitult.

Kuna mul ravimit kaasas polnud, leppisime Täpi-tädi poja Ivaniga kokku, et ta viib mu oma masinaga koju ning saab kaasa arstimi.

Jätsin hüvasti ja õpetasin haiget:

«Võtke üks kuldkapsel täna õhtul sisse ja pange nüüd tähele, mis ma teile ütlen: täna öösel magate nagu kott. Ja-jaa.»

Järgmisel varahommikul heliseb telefon.

«Suur ime on sündinud!» kisendab rõõmust hull Ivan. «Ema magas!»

«Nii see pidigi olema, nii sai ju temaga õhtul kokku lepitud,» vastasin talle ja lasksin haige enesetundest jutustada.

«Ta on erksam. Ja muust ta ei räägi kui suurest imest.»

Käisin teda veel paaril korral vaatamas. Magamine oli muutunud korrapärasemaks, isu tuli vähehaaval tagasi. Kahe nädala pärast, kui ta juba toas üleval käis, palusin teda sõita number kolm trammiga minu poole.

Täpi-tädi lapsed sattusid ärevusse.

«Milleks trammiga!» helistas Ivan. «Toon ta masinaga kohale!»

«Sõitku trammiga!» nõudsin kurjalt.

«Aga kui midagi juhtub?» küsis Ivan.

«Midagi ei juhtu. Kordan — tulgu trammiga ja üksi.»

Hiljem ma kuulsin, et Täpi-tädi oli ohates nõustunud kõiki mu tujusid ja tujukesi täitma, nagu ta ütles.

Õhtul, kui ma instituudist koju tulin, istus Täpi-tädi juba kabinetis ees. Ta kõhn väheldane kuju oli nahktugitooli sügavusse hoopis ära kadunud. Ta näis väsinud ja ära pahandatud. Aimasin, mis teda nii pahuraks võis teha, ja hoidsin, et mu silmad ei reedaks mu lõbusat meelt. Eit oli ju väga terane, tabas peidetumadki häälevarjundid, oskas silmadest kõik välja lugeda, ehkki tegi näo, et teda miski ei huvita.

«Kuidas oli?» pärisin. «Rääkige ära. Saite vihastada?»

«Kus teie seda teate?» imestas Täpi-tädi.

Istusin talle ligemale.

«Noh?»
Täpi-tädi ohkas löödult.
«Mis seal veel jutustada. Endalgi vastik mõelda.»
Nagu ma arvasin, juhtus Täpi-tädiga tõepoolest trammisõidul väike sekeldus, ja ta kaebas sellest lühikeste pursetega:
««Esimest päeva oled linnas või!» käratas peletis. «Ja kui olengi!» nähvasin vastu. See polnud talle hamba järele ja ta hakkas minu peale karjuma. «Siis ärge laiutage!» Mina laiutan! Arstikene, tuvikene, ise oli see peletis nii paks nagu viis minusugust kokku! Dekolonni lõhn tahtis ära lämmatada. Aga muudkui litsus mind vastu pinginurka. Vaat sulle miljöö! Ja kujutlege, mis moodi see mühakas välja nägi! Ausõna, ma ei valeta. Tal olid käsivarred täitsa paljad, varrukaid otsas pole, aga kindad käes! Naera või puruks!»»

Doktor Trapets laskis end toolil lamakile ja puhkes naerma.
«Niisugune oligi kogu mu lugu, armas sõber.»
«Kuidas nii?»
«Nägite ju ise. Täpi-tädi sõidab täna kodukolhoosi tagasi.»
«Ma ei mõista, miks te nõudsite talt seda trammisõitu?»
«Arvake ise.»
«Et teda elu keskele viia?»
«Muidugi. Teda veeti, sestsaadik kui ta surma hakkas ootama, pakitult nagu kubu autoga ringi. Ta ei pruukinud kätt ega jalga liigutada ja hakkas lõpuks isegi uskuma, et ta neid liigutada ei suuda. Aga trammis tuleb alati ise enda eest väljas olla!»
«Hästi. Aga teie salapärased kuldkapslid?»
«Kõige tavalisem, süütum unerohi.»
«Ainult?»
«Ainult,» naeratas doktor Trapets.

SUPLUS

Valm

Öösel sadas lund ja noortest mändidest piiratud väljak maja taga kattus koheva valge vaibaga, millest veel ainult sügisest püsti jäänud raudrohu mustunud kõrred kurvalt välja ulatusid.

Helesinisel hommikul põles ja sädeles igas lumeteras tuhat päikest. Ilm oli sulal. Ja kõige kõrgema männi ladvas istuv vares otsustas supelda vaiksel tühjal väljakul maja taga. Ta usaldas seda teha alles pärast pikka kõhklust ja ümbruse uurimist. Ei ühtegi jalajälge, ümberringi puutumatu valge maa! Ning varsti tuigerdas vares juba üle väljaku, joobunud mändide ja lume lõhnast, pimestatud eredast kevadpäikesest. Ta uuristas nokaga teed, kadus vahetevahel peadpidi hoopis lume alla, puhkas siis ja kustutas nokatäitehaaval lund kugistades janu.

Just siis, kui vares hakkas suplusest juba väsima ning oli otsustanud lennata tagasi männilatva, märkas ta kõige ligilähedasema puu oksal harakat, kes väga teraselt ja uudistades, pea õieli, tema mõnulemist jälgis. Näis, et harakas soovis ise samuti lumme suplema tulla, ja raske on öelda, mis teda veel tagasi hoidis. Ettevaatlikkus? Argus?

Nüüd ei lennanud vares männilatva, nagu kavatsetud. No ei! Ja vares hakkas veel veidramalt lumes sumama ja sukelduma, otsekui arust ära. Et aga harakas näeks, kui hea tal on olla ja kui lõbus.

Kui hea on! Kui tore! Kui ilus on elu!

Jälle lendas lumi varese noka all küll paremale, küll vasakule. Igaüks oleks märganud, kuidas vares vaeseke pingutas ja üle pakkus, ent harakas vahtis kiivalt ja säärase hoolega, et ta varese edevusest midagi ei taibanud.

Ta seadis ja õiendas juba tiibu, et lennata tühjale väljakule maja taga. Aga samal ajal puges läbi planguaugu aeda naabri paks Pontu. Kas on veel rumalama näoga noort vollerust kui see? Kõrvad lontis, nina ja laup kirtsus. Iga krabinat jääb ta juhmide silmadega kuulatama, pea viltu, nii et esikäppki ununeb astumise hoos õhku.

Pontul on selle aiaga omad huvid. Aiakraani ümber on talvekülmadeks mähitud kaltsunutsak, ja Pontu käib seda ikka iga päev natukehaaval järamas. Küll sikutab ja tirib ta seda, nii et kõrvad laperdavad. Vahel voorib kokku ka suurem seltskond nalja kaasa tegema. Siis on kraani ümbrus täis haugatusi, lõrinat ja kiljumist. Perenaine avab akna, hurjutab ja noomib, käsib aiakraani rahule jätta. Alles siis pagevad koerad vintat-väntat planguaugu poole, trügivad ja pressivad seal kobaras koos. Säärased nad on — sisse poevad küll, aga välja pääseda ei mõista!

Pontu longib otse varese sihis, koon lumesöömisest valge. Nüüdki on tal muidugi aiakraan mõttes. Ent nõrkemiseni väsinud vares märkab teda alles siis, kui Pontu on juba ohtlikus ligiduses. Uih! Aih! Ehmunud kraaksatus. Rohmakalt rabeleb vares lendu, laiutab sulgi kaotades tiibu ning teeb, et kaob.

Aga seal puhkeb järsku harakas valjult kädistama. Ta keksleb oksal — ime, et see vastu peab, ja otse vappub naerust:

«Kätt-kätt! Said sa nüüd! Ahah! Paras! Paras, sa va vares!»

Oh seda inimlikku kahjurõõmu küll!

ÜLLATUS

Oli novembrikuu viimaseid päevi, aga teeäärseil kraavimättail õilmitsesid alles kollased võililled. Tõsi, nad olid palju pisemad kui suvised, ent ikkagi lilled. Teisel pool külma sinist jõge mängis poisike klarnetit, ja üle vee kostis selgesti ta lihtne tilu-lii.

Vana mõisapark seisis raagus ja eelmistest päevadest sadanud vihmaveeloigud olid alles kuivamata. Astusime nätsket porist teed, mina ja kolhoosi esimees. Noor hunt Lady, kes tal kaasas oli, keerles meil jalus või siis kihutas kaugele ette, nii et porikombad lendasid.

Esimees kõneles neljarealisest uuest laudast, kus seisab juba kolmsada lehma. Uuest laudast, mis tähendas tegelikkuses elektrit, suuri aknaid, ventilatsiooni, soojust, automaatjootjaid — kõiki uuendusi. Ta rääkis sellest naeratades, unistaval pilgul, kogu aeg silmas pidades oma ilusat ja pöörast koera.

See sai pärale ammu enne meid, jõudis veised juba rahutuks teha ja ära pahandada karjatalitaja, kes ta välja kihutas. Nüüd ootas koer meid lõõtsutades lauda uksel, keel ripakil.

Esimees heitis talle imetleva pilgu, mida Lady omamoodi hindas ning tormas meie vahelt otsekohe lauta tagasi. Karjatalitaja punastas pahameelest. Õnn oli, et peremees siinsamas seisis ning tujutu karjatalitaja küsimustele kostma pidi, muidu oleks asi võinud Lady kahjuks lõppeda. Nüüd aga tundis ta end nii kindlana, et haukus noorloomade sõime juures heitliku vasika peale sellise ägedusega, et karv turjal püsti tõusis.

«Lady, ole nüüd vakka,» manitses esimees. Vastu tahtmist tuli koer ära, hüppas peremehe najale ja proovis ta nägu lakkuda. Esimees tõrjus need katsed naerdes tagasi, ning Lady sai sest uut indu ja julgustust. Ta pöörles nagu vurrkann laudavahedes ja vihast tumma karjatalitaja ümber ning riivas teda jooksul otsekui meelega, määrides oma poriste külgede ja sabaga ta lumivalget kitlit.

Tagasiteel hakkas tibutama peenikest vihmaudu ja vana mõisapark muutus ühekorraga halliks. Kuid läbi selle märja nukruse kostis jõe poolt ikka veel selgesti ja nagu veelgi lähemalt poisikese tilu-lii.

Esimees tõstis teelt roika üles, sülitas peale ja viskas üle kiviaia karjamaale.

«Ilusasti jookseb,» ütles ta Ladyle järele vaadates, ja kui see roika lennult tagasi tõi, sügas peremees tal kõrvatagust ja kiitis teda:

«Jaa, koer on tark! Koer on tubli! Koer oskab keppi tuua!»

Mulle aga jutustas esimees, et Lady isa olevat diplomeeritud teenistuskoer ja ema samuti medalikandja, et Lady saab kalamaksaõli, ei söö leiba muidu kui ainult võiga ja et saksa lambakoera esimeseks tõupuhtuse tunnuseks on must kolmnurk saba hakul.

Ladyl oli kolmnurk määratud kohal ja kõik muudki tunnused. Ja sellest nagu suurt rõõmu tundes, viskus ta vastutuleva poisikese kallale ning hakkas hammastega ta klarnetist kinni.

«Ära tao teda!» hüüdis esimees. «Ega ta ei hammusta. Koer tahab mängida.»

«Lõhub pilli ära,» virises poiss, hoides klarnetit kõrgel pea kohal.

Lady vaatas ootavalt peremehele ja oli pettunud, et see ta ära kutsus.

Me keerasime kitsamale rajale ning läksime alla, jõe poole, triiphooneid vaatama. Varakevadel saab kolhoos neist tulu, turg aga värsket aedvilja, lõhnavaid kurke ja lihavaid tomateid. Nüüd lüüritsesid vihmaste klaaside taga valged krüsanteemid, punased ja roosad nelgid.

Lady haistis midagi huvitavat ja asus õhinal otse keset teed auku kaevama, nii et mullatuisk taga. Aga kas töö oli liiga must või mis, et nii ruttu ära tüdis, sest ta kadus ninaga maad nuuskides triiphoone taha.

Järsku me kuulsime hirmsat lõrinat, otsekui kistaks ja käristataks seal kedagi lõhki. Ei möödunud minutitki, kui Lady põõsastest uperpalli ja niutsudes välja lendas, ajas end üleni värisedes jalule, raputas turja ja lakkus oma puretud nina. Ta seiras üllatunud peremeest altkulmu, silmades veel äsjane hirm ja häbi, ning sõrkis meist mööda kodu poole, saba jalge vahel.

See pidi alles kiskja olema, kes Ladyle säärase tuule alla tegi! Ja ennäe, seal ta ilmuski lagedale, triiphoone valvur, väike õuepeni, madal pruun pungsilmne Raksi, Ladyst viis korda väiksem. Ta vaatas asjalikult taganema löödud kergatsile järele, urahtas veel korra, niisama igaks juhuks, ja läks siis asjalikult tagasi oma ametisse.

Manitsuskõne

Vanemate vahel oli tüli. See kestis juba teist tundi. Vanaema nuuksus ja ähvardas jäädavalt ära minna, kuna tema ei oskavat vanemate meele järgi last kasvatada. Kui tema ei oska, eks kasvatagu ise. Vanaema luges väriseva häälega üles kõik: et ta maja lukk on, et ta veeretab kümme korda kopikat sõrmede vahel, enne kui söandab selle välja anda. Kui suur aga tuleks arve, kui laseks pesu väljas pesta! Seda aga keegi ei mõtle, keegi ei arvesta.

«Te ei tegele lapsega nädalaid ja kuid. Siis järsku, ei tea kust tuleb kasvatamise tuhin peale,» teeb ta tuttavaid, ammukuuldud etteheiteid.

«Me käime ju tööl. Sa näed isegi, kui vähe aega mul jääb,» vabandab ema.

«Kui keegi juhtub teile külla tulema, siis on aega lobiseda küll, telefoniga samuti, teatrisse, kinosse, tsirkusesse, igale poole jõuate, aga last kasvatagu mina! Ja pärast olen veel süüdigi! Kasvatage tänasest päevast ise. Mina end sellesse enam ei sega,» tõotab vanaema vihaselt.

Isa ei käi, vaid tormab seinast seina, hoides vaevaga raevu tagasi.

«Muidugi. Juba jälle. Lähen ära. Kasvatage ise! Midagi öelda ei tohi!»

«Ära karju,» solvub ema. «Sa tahad, et laps seda kõike kuuleb!»

«Ükskõik. Teie olete ta ära rikkunud!»

«Mina? Nüüd veel mina ka!» kiljatab ema tigedalt, purskab nutma ja langeb kummuli voodisse.

Lõpuks jääb kõik vaikseks. Vanaema tõmbub solvunult oma tuppa. Isa rahustab nuuksuvat ema, vabandades oma ägedust, mis tuleb närvidest, ületöötamisest, ja lubab lõpuks poisiga ise nagu kord ja kohus rääkida.

«Ei saa ju nii nagu teie: kui poiss midagi teeb, kohe ägestute, karjute, hirmutate rihmaga. Lapsega tuleb rääkida, teda veenda. Tuleb sisendada seni, kuni kõik see talle pähe kulub nagu ükskordüks.»

«Ta on ju väike. Mida see viieaastane laps siis taipab?» vaidleb ema, kuid mitte enam nii veendunult.

«Seda arvate ainult teie. Aga kas olete püüdnud temaga vestelda? Veenda? Ei ole. Aga seda tuleb teha. Ilmtingimata. Meil tööl, kui . . .»

«No kuule! Leidsid ka! Teil tööl! . . . Sa ära unusta, et poiss on kõigest viie aastane!» hüüatab ema kannatamatult ja tuliselt.

«Tuleb osata lapsele läheneda.»

«Eks sa siis proovi!»

Isa läheb elutuppa. Poiss seisab puhveti taga nurgas ja näpib tapeeti.

«Mati, tule siia.»

Poiss tuleb nurgast välja ja naeratab kergendustundest. Tal on helesinised imestavad silmad, pikad tumedad ripsmed, valge tukk, ruuduline pluus ja põlvsokid.

«Tule, isa tahab sinuga rääkida.»

Nad istuvad sohvale. Poiss surub end usalduslikult isa vastu nagu kassipoeg. Isa võitleb endaga, et mitte silitada Mati pead, mängida tema paksu käega, mis lamab tema põlvel. Kuid ei. Pärastpoole. Praegu on vaja asjasse suhtuda tõsiselt, karmilt.

«Ütle, miks sa nii paha laps oled?»

Vaikus.

«Noh? Vasta, isa küsib.»

Vaikus.

«Kuuled!»

Vaikus.

«Kuule, Mati, ma räägin sinuga!» Isa tunneb, kuidas ta süda hakkab kiiresti taguma, kuidas vihapuna valgub põskedesse. Ent ta surub pahameele maha ning püüab julgustavalt poisile otsa vaadata.

«Noh?»

«Isegi ei tea...» vastab Mati lõpuks vaikselt.

«Kes siis teab?»

«Ei tea,» kehitab Mati õlgu ja vaatab aknast välja.

«Ära vahi mujale, kui sinuga räägitakse,» noomib isa. «Miks sa siis ikkagi oled paha laps? Vasta!»

«Ei tea!» ohkab Mati kurvalt. Tal kukub suss jalast ja Mati hakkab seda varbaga maast õngitsema.

«Istu ilusasti, mis sa rabeled!»

Mati istub kuulekalt. Kuid suss ei anna rahu. Ja ta koogutab ikka ja jälle vaatama maas lamavat sussi.

«Jäta ükskord juba see suss rahule, Mati!» käsib isa ägestudes. «Istu korralikult ja kuula.»

Mati noogutab tõsiselt ja väärikalt pead ning paneb peopesad kõhule kokku.

Isa keskendub hetke ja algab tasase, meeldiva häälega. Tootmiskoosolekul ta räägib ka nii. Alguses vaikselt, mahedalt, nii et tagumistes pinkides hakatakse nurisema: kõvemini! Ei kuule! Siis alles tõstab ta häält. Teeb mõtte koondamiseks või jällegi rõhutamiseks pausi, paneb siis auru juurde, ikka juurde, juurde, juurde! Ja siis lõpetab võimukate akordidega, viskab oma lõvilakalise pea kuklasse ning lahkub kõnepuldist kiiresti, energiliste sammudega.

Tänapäeva kultuurne inimene ei saa läbi, tundmata kõnekunsti kõiki peensusi ja võimalusi, oskamata hinnata selle kasvatavat mõju kuulajatesse. Oraator olla nõuab suurt annet.

Mida kauem ta räägib, seda rohkem mõnu ta tunneb oma hääle mahedast tämbrist, tabavatest väljendustest. Ja kui tasa ja vait on poiss! Nagu hiir. Ei vääna sõrmi, ei siputa jalgu, ei nihele.

Isa südamesse tõuseb magus võidurõõm. Joovastus. Ta läheb üle sisendavaile ja mõjuvamatele toonidele. Ta jutustab nördinult, et on inetu rääkida pahu sõnu, pealegi veel kus Mati ise ei teagi nende tähendust. Sest mida siis lõpuks tähendab — kurat? Absurdsus! Kuradeid pole olemas. See on pappide vaimusünnitus, et töörahvast pimeduses ja orjuses hoida.

Veel räägib isa distsipliini tähtsusest nüüd ja edaspidi ning toob

rea näiteid. Lõpuks käsib ta kuulata ema ja vanaema sõna, keelab jonnimise ja igasuguse loata ettevõtlikkuse.

Nüüd peaks mõjuma. Ta on saavutanud sihi. Poiss näib järele mõtlevat. Isa vaatab kella. Oi, juba kaheksa! Poolteist tundi läks. Viimane aeg kinosse minna...

«Noh, Mati,» ütleb isa armastusväärselt ja katab oma suure sooja käega Mati väikesed peod. «Isa rääkis sulle kõik ilusasti ära. Pea meeles, ära unusta. Kui sa millestki aru ei saanud, siis küsi.»

Mati vaikib.

«Nonoh,» julgustab isa Matit naeratades.

«Isa,» avab Mati suu. Ta mõtlike silmade pilk viibib kusagil õige kaugel. «Isa, tead sa seda Ventide kassi? Sa ei saagi enam teda näha. Ta viidi maale.»

Mati vaatab oma suurte heledate silmadega isale otsa ja küsib tungivalt:

«Ütle, kas sul on kahju, et sa teda enam ei näe?»

Ainult puhtast armastusest

Ei tea, kuidas see võis juhtuda, aga ema leidis purgist hiirekese.

«Näita, näita!» kilkasid lapsed. «Oi, ema, kui ilus ta on! Vaata, missugused mustad silmakesed! Ja roosad väikesed käed ja jalad! Näe, näete, kuidas ta vaa-aa-tab...»

«Aitab nüüd,» ütleb ema. Anu ja Mai leiavad, et säärane otsustavus ei kõnele hiirekese kasuks.

«Ema, mis sa temaga nüüd teed?» tahab Anu teada.

Ausalt öeldes ei tea ema isegi, mis temaga teha. Oleks ta hiirelõksu sattunud, aga elava, purgi seinu mööda lootusetult üles krabava loomakesega... jah, mis temaga teha?

«Lase ta lahti,» nuruvad tüdrukud.

«Näe, kui armas ta on!»

Ema seda just ei leidnud.

«Olge nüüd ilusasti,» tõrjub ta. «Vaata, tuleb sulle öösel voodisse ja näksab varbast,» sõnab ema Anule.

«Las näksab!» plaksutab Anu õnnelikuna käsi.

«Mul ka!» tahab Mai. «Mul ka!» nõuab ta.

«Oh, teid küll!» naerab ema ega leia ikka veel õiget nõu.

«Anna ta meile. Tõsiselt. Anna meile,» nuruvad lapsed.

«Olge nüüd mõistlikud. Mis teiegi temaga teete?»

«Meie hakkame temaga mängima,» ütleb Mai.

Ei seda tohi. Just sellepärast ei lubagi ema purki laste kätte.

«Me lähme Maiga õue ja laseme ta lahti.»

«Ta tuleb tagasi.»

«Ei tule. Me viime kaugemale, liivaaugu juurde, maja taha metsa. Luba, ema, no luba!» manguvad Anu ja Mai.

Mis siis ikka. Paremat nõu ei leia. Viigu pealegi.

Õed tahavad aga mõlemad ise purki kanda.

«Mai, lase Anu viib. Kukud veel maha. Kui te aga rüselemist kohe ei jäta, siis ei luba ma üldse...»

«Vii siis!» sisistab Mai. Nii nad marsivadki uksest välja aeda. Anu hoiab väljasirutatud käte vahel pidulikult purki ja Mai keerleb kärsitult kannul.

Emal on sel päeval, nagu igal teiselgi, ühteviisi palju tegemist. Õhtuti on ta nõnda väsinud, et ei taha süüagi.

«Mis sa siis nõnda rahmeldad kogu päeva läbi!» ütleb harilikult isa, lugedes tugitoolis ajalehti või lebades diivanil ja kuulates raadiot. «Oma süü. Inimene ei mõista piiri pidada! Ise otsid endale igasugust tööd.»

«Aga kes siis selle minu eest ära teeb? Sa tuled töölt koju ega kärsi minutitki toitu oodata. Kõik olgu täpne kui kellavärk. Aga kui kapist pole puhast särki võtta, või sokke, või kui jällegi kuskil nööpi pole ette õmmeldud, mis sa siis ütled?»

«Jätame selle jutu,» lööb isa tülpinult käega. «Ma ei mõista, kuidas kõik teised naised elavad, et nad alatasa ei kurda ega nuta. Peaks ju loomulik olema, et kui naine tööl ei käi, toimetab ta kodus...»

Ema vaikib tusaselt.

«Mis sa nüüd kohe vihastad! Ma ju ainult puhtast armastusest ütlen... et sul parem oleks...» lausub isa lepitavalt. Ema naeratab läbi pisarate. — Puhtast armastusest... Mis mõtet on rääkida. Ikkagi läheb kõik päevast päeva ühteviisi... Kodune olla, see tähendab otsekui elavalt maha maetud saada.

Täna viib ema talveriided välja tuulduma — juba koid lendavad. Siis on vaja lõunat teha, siis tüdrukute asju pesta. Õhtul läheb isa (sest emasid sinna ei lubata) oma asutuse koosviibimisele, vaja ülikonda pressida. Peenrad tahavad hädasti rohimist. Tal on ainult niipaljukest mahti, et pista aeg-ajalt pea aknast välja ja otsida silmadega põõsaste vahel vilksatavaid punasiniseid kleidikesi, keelata ja manitseda.

Seepärast tuleb talle alles õhtul, kui ta kamandab lapsed jalgu pesema, hiireke meelde.

«Kus te ta lahti lasksite?»

«Ei kusagil,» sulistab Mai pesukausis jalgu.

«Kuidas nii? Kas ikka veel hoiate purgis?»

«Ei hoia,» vastab Mai süüdlaslikult ja vahetab Anuga kiire kohmetunud pilgu.

«Kus siis?»

«Ema,» seletab nüüd Anu, kuidas lood on. «Meie ei lasknudki hiirekest välja. Me matsime ta maha.»

«Kuidas maha?» kohkub ema. «Ta oli ju ometi elus?»

«Muidugi oli!» hüüab Anu rõõmsalt. Üle ta näo lendab hetkeks lai, hell naeratus. «Ega me talle haiget ei teinud ega mitte midagi paha.»

«Jah, aga miks te ta maha matsite?»

«Me tahtsime küll algul lahti lasta, nagu sa ütlesid, aga tead... Ints luusis seal ringi, ja me kartsime hirmsasti, et Ints sööb järsku hiirekese ära. Meil oli hiirekesest kahju... sellepärast...» seletab Anu. Nähes ema hämmastust ja aimates, et midagi on viltu läinud, vabandab Anu:

«Me ju ainult puhtast armastusest... me tahtsime head.»

Võimatu laps

Oodati külalisi. Kohal olid ainult tädi Emmi, tädi Tiia ja onu Mart. Isa istus nendega sohval kohvilaua ääres, näitas mullusuviseid fotosid, pakkus küpsiseid ja sigarette ning ajas juttu.

Ema jooksis uute, kõrge kannaga kingade klõpsides köögi ja söögitoa vahet, kattis lauda ja asetas liudade vahele lillevaase. Täna oli isa sünnipäev.

Kallel oli ühtaegu nii ärev kui igav olla. Midagi huvitavat polnud ka isa kinkide hulgas. Oleks siis, et sulenuga, mõni mootoriosa või jalgrattakellgi, miski, mida Kallelegi vaja läheks. Aga tädi Emmi tõi lilli, tädi Iira tõi lilli, onu Mart tõi paberi sees pudeli, ehkki ta ise ütles, et «säh, pane see nui ära.»

Igav, igav oli Kallel.

«Mis sa ometi sõelud kogu aeg jalus!» pahandas ema. «Kas sa ei mõista kuskil olla? Mine mängi!»

Hea ütelda — mine mängi. Aga ise kraamis külaliste tulekuks toa ära, kõik mänguasjad peitis ja toppis igale poole nurgatagustesse, et ilus oleks.

«Kuulsid, Kalle!» nõudis ema.

«Tule siia!» kutsus tädi Emmi. «Tule minu juurde!» Ta võttis Kalle põlvedele.

«Mis ma siin teen?» puikles Kalle häbelikult, kuigi tal hea meel oli, et võis isa ja külalistega istuda.

«Mis sa teed! Niisama istud tädi süles. Näe, ma luban sind oma kella vaadata, ära ainult sellest nupust siin keera, muidu keerad kella vedru katki.»

Kalle ei lasknud seda endale teist korda ütelda, vaid asus sedamaid õhinal kella uurima, nii et tädi näis juba lahket pakkumist kahetsevat.

Isa ja külalised rääkisid kõiksugu asju ja naersid kogu aja.

«Kuhu need Palmid jäävad?» meenus isale.

«Kas nemad tulevad ka?» tegi tädi Iira suured silmad.

«Loodame...» naeratas isa paljutähendavalt.

«Imelik mees, see Palm. Miks ta ometi oma naist korrale ei kutsu?» kõverdas tädi Iira suud.

«Mis siis lahti on?» päris onu Mart põriseva häälega.

«Kuidas, mis lahti! Mis sina teeksid, kui sul selline naine oleks?» ründas tädi Iira.

Onu Mart lõi pea selga ja naeris mis mürises.

«Selline ilus noor naine kuluks mulle küll ära.»

«Ilus?!» hüüatasid mõlemad tädid kooris.

«Ma ei mõista, mis te temas leiate? Helga, on ta ka sinu meelest ilus?» pöördus tädi Emmi ema poole.

«Pole märganud,» vastas ema hapult.

«Hästi, oletagem, et ilus. Aga mis tal muud teha ongi, kui ilus olla ja kohvikutes istuda,» arutas nüüd tädi Iira omakorda. «Minugi poolest, käigu, kes meist seal ei käi. Aga ärgu kiskugu oma mehe autoriteeti alla.»

«No-noh,» tegi onu Mart.

«Aga loomulikult. Mis see sinu meelest muud on, kui naine lobiseb kõik oma mehe saladused välja. Kõik! Mis tööl sünnib, isegi kinnistel nõupidamistel veel langetamata otsused on tal teada. Ja seegi — kes määratakse sinna kohale, kes tänna, kes lendab, keda seltsimees direktor vastu võttis ja keda ei võtnud ega suvatsegi võtta. Ning ühtelugu, kuni tüütuseni, muud ei kuulegi kui: «minu mees», «minu abikaasa»...» tänitas tädi Iira.

«Täpselt, täpselt,» kinnitas ema naerdes.

«Heakene küll, aga kas Palm ise teab seda?» küsis onu Mart.

«Teab. Miks ta ei tea!» hüüdsid tädid.

«Ja mis tema ütleb?»

«Mis tal ütelda on! Selles kogu asi seisabki, et ta midagi ei ütle,» kehitas tädi Emmi õlgu ja laskis suust suitsurõngaid, millest Kalle upitas sõrme läbi torkama.

«Ah, ta on lihtsalt loll!» pahvatas tädi Iira.

«Just. Mis minagi olen ütelnud. Kuuled nüüd!» hüüdis ema isale teisest toast.

«Ta on tuhvlialune,» lausus seepeale isa ja raputas suitsult tuhka.

«Tädi Emmi, mis on tuhvlialune?» küsis Kalle.

«Mis see sinule korda läheb!» kurjustas isa.

Kuid Kallel oli vaja teada.

«Kas kohe elabki tuhvli all?» imestas poiss.

«Jah, jah. Ära nihele,» sõnas tädi Emmi hajameelselt, «muidu kortseldad mu kleidi ära.»

Uksekell helises. Kõik jäid korraga vait.

«Külalised, külalised!» kisendas Kalle nii kuidas jaksas. Järsku tuuakse veel midagi huvitavatki?...

Kalle rabeles tädi sülest lahti ja jooksis esikusse. Isa aitas tädil palitu seljast ära võtta ja hõõrus rõõmsalt käsi:

«Tore, seltsimees Palm, et kutse ikka meeles oli. Astume siis ka tahapoole. Naine hakkas mul juba muretsema, et kuhu nad jäid...»

Kalle piidles uksel ja vahtis pärani silmi ja suu lahti pikka palja pealaega onu, kes nuuskas valjusti nina. Tädi kammis end peegli ees, juukselõksud suus. See on tavaline, kõik naised, kes tulevad, teevad nii. Ja ta polegi noor, nagu siin enne räägiti, vaid hiiglama vana, umbes kakskümmend aastat! Aga onu tõi nüüd küll kah «nuia», sest see oli täpselt selle moodi, mis onu Mart tõi.

«Tere, väikemees,» sirutas onu Palm Kallele käe, «mis su nimi on?»

«Kalle,» vastas poiss, tunnistades ainiti uut külalist.

«Mis sa minust nii kangesti uurid?» imestas onu Palm. «Kas sellepärast, et ma nii pikk olen või?»

«Ei,» raputas Kalle pead, võttis südame rindu ning küsis: «Onu, kas on tõsi, et te loll olete?»

«Kalle!» hoiatas isa kurjaennustava kõuehäälega, kohendades seejuures närviliselt lipsusõlme.

«Mispärast siis loll?» hämmastus onu.

«Ja-a-a!» venitas Kalle umbusklikult ja lisas samas kahjurõõmsalt:

«Aga miks te siis elate tuhvli all?»

«Kalle!» karjatas ema. «Silmapilk nurka!»

Kaashäälik

Elmo teeb koolitöid. Portfell lamab maas, tooli jala juures. Aritmeetika sai valmis. On jäänud teha veel eesti keele harjutus, ja siis... saab õue. Elmo kastab sulepea tindipotti, uurib raamatust harjutust, kastab uuesti sulepea tindipotti. Töö ei edene.

«Ära näri sulepead,» keelab ema. Ta triigib kõrvallaual pesu.

«Kus sina küll püherdad, et iga päeva takka tuleb sul sukki vahetada?» pahandab ta.

Elmo ohkab. Ema imestab.

«Mis sa ohkad? Kas elu on raske või?»

Elmo ohkab uuesti.

«Ema, mis on kaashäälik?»

«Noo! Seda sa oled õppinud, pead teadma. Kas siis õpetaja ei seletanud?»

«Seletas küll...» Ja Elmo kastab sulepea uuesti tindipotti. Aga abi sest pole.

«Ei tule meelde,» vangutab ta pead.

«Mõtle hästi.»

Triigitud asjade virn kasvab. Kui hea lõhn on pestud pesul! Elmo tõuseb laua tagant üles ja pistab nina korvi: pesul on tuule ja lume lõhn. Küll tahaks õue!...

«Noh, kas tuli meelde?» küsib ema.

«Ei tulnud.»

Nüüd saab ema kurjaks.

«Kus sa siis olid ja mis sa siis tegid, kui õpetaja tundi seletas, mis?»

Elmo istub uuesti laua taha ja katsub meelde tuletada. Ema viib triigitud pesu eest ära kappi, lülitab uuesti sisse jahtunud triikraua ning asub voodilinu piserdama. Kulub üsna tükk aega, kuni ta Elmolt küsib:

«Kas tuli meelde?»

«Tuli!» teatab poiss õhinal. «Õpetaja rääkis kaashäälikust just siis, kui meie klassi akna taha puu otsa tuli lind. Tal oli kollane kael ja kõht ka ilus kollane. Istus hiiglama kaua ühe koha peal. Ma veel mõtlesin, et ei tea, kas see on käbilind või mis lind. Sest ükskord, kui me vanaema juures käisime, mäletad? — ja vanaema andis mulle just neljanda koogi, ütles veel: «Poiss, nüüd sa teed küll enesele liiga!» Mäletad? Siis ma istusin akna all ja oli ka selline lind oksal. Aga tal oli punane kõht, ja vanaema veel ütles: «Näe, leevike!» Mäletad? Aga sellel oli jälle kollane pugu, ja ma mõtlesin, et kas see on jälle teist sorti või? Või on mõnel kollane ja mõnel punane?...»

Lõpuks ometi

Majas on külalised. Maalt. Nii kui Mart ärkas, tuli see talle meelde. Ja kohe hakkas tal ema kõrval voodis igav. Ema magas. Samuti tädi Ida, kellele oli ase tehtud kokkulükatud tugitoolidele, isa ja onu Karl magasid suures toas, vanaema aga köögis.

Mis see kell juba näitab? Kardinad on ees. Õues on kindlasti valge. Mis vanaema teeb? Kas koorib juba kartuleid ja keedab külalistele kohvi? Nüüd polegi nagu muud kui üks söögitegemine ja riistade pesemine. Küll on õnn, et Mart pole plika, muidu oleks ka pandud köögis taldrikuid kuivatama. Igav on.

Mis see müriseb tänaval? Auto või? Mis auto see võiks olla? GAZ või ZIL? Mart võib kihla vedada, et see ZIL oli. Ja Mart hakkab teki all roolima nähtamatut autot, põksub ja teeb mootori põrinat. Keerab rooli paremale, vajutab jala pedaalile, annab gaasi, pidurdab.

«Poiss, ole vagusi! Teised kõik alles magavad! Äratad tädi üles,» manitseb ema sosinal ja haigutab uniselt.

«Mis sa niheled teki all.»

Mart püüab tasa olla. Kui kaua peab veel niimoodi vakka olema?

Ei tea, mis seal onu Karli kohvris on? Miks ta eile seda lahti ei teinud? Võib-olla on õunad? Kui oleks kana või pekk või singikänts, siis oleks onu need eile kohe ema kätte andnud ja käskinud sahvrisse viia nagu alati, kindlasti on õunad! Ei tea, kas on hapud või magusad? Magusamad on etemad. Magushapud on ka head. Ja hapud on ka väga head.

Mart tõuseb küünarnukkidele, et kohvrit näha saada. Imelik, kuhu see on saanud? Õhtul oli alles seina ääres... võib-olla on sängi all? Mart vahib üle voodi ääre alla, kobab käega. Ei ole!

«Kuule, ütle, kas sa saad natukenegi aega päris rahulikult olla?» õhkab ema tüdinult.

«No kui kaua?» küsib Mart. «Kas loed sajani?»

«Hea küll. Ole nüüd kuss.»

Ema keerab teise külje, tõmbab teki üle kõrvade ja püüab uinuda.

Mart ei viskle, ei tao jalgadega, ei tiri vaipa oma poole, Mart ootab. Kärbes piriseb aknaruudul, kardina all. Tädi hingab sügavalt, suu lahti. Mart ootab kannatlikult. Lõpuks raputab ta ema õlast.

«Noh? Palju on juba?»

«Mis asja? Ah jaa!... Viiskümmend,» vastab ema huupi.

«Ohhoo!» imestab Mart. Ta ei suuda varjata oma vaimustust ja jääb nüüd pingutades kuulatama. Aga ema lugemist pole kuulda, ja seepärast küsib Mart õige varsti juba:

«Palju nüüd on?»

«Seitsekümmend viis,» vastab ema vaikselt, kuid vihaselt.

Jälle on mõni aeg rahu. Kell tiksub, tädi Ida hingab raskelt.

«Aga palju nüüd on?» küsib Mart.

«Kaheksakümmend.»

«Hee! Kuid minul on juba sada täis!» röögatab Mart hirmsa häälega.

Tädi Ida kargab ehmatusega oma tugitoolidest asemel istukile ja lööb käe valusasti ära. Ema annab Mardile korraliku laksu.

Lõpuks ometi algab päev!

Bürokraat

«Mis tähendab bürokraat?» küsis Jaan.

Ema kuivatas nõusid ja pani riiulisse. Ta heitis maleülesannet lahendavale isale nõutu pilgu: kus sa seda vastust mõistad kohe nii äkki võtta? Küll need lapsed oskavad ikka küsida! Hakka või üles kirjutama.

«Näe, siin raamatus on, et üks tüdruk ütles tunnimehele: «Lase läbi, bürokraat!»»

«Ahaa,» lausus ema ja jäi mõtlema. Oli vaja leida hea, kujukas näide. Rääkida paberlikust asjaajamisest? — Mis laps sellest aru saab! Ametiasutuste bürokraatiat on üleüldse keeruline

seletada, seda peab igaüks ise oma nahal tunda saama, siis on kohe paugupealt selge.

«Vaata, kallis, ma räägin sulle tõestisündinud loo. See juhtus ühe tuttava tädiga. Üks tädi Salme, sa ei tunne teda.»

Ema jättis nõude kuivatamise pooleli ning istus, märg käterätik süles, taburetile.

«See tädi jäi noore tüdrukuna trammi alla ning kaotas õlast saadik parema käe. Ta on invaliid, kuid selleks et pensioni saada, pidi tädi paar korda aastas käima arstlikus komisjonis. See oli väga tülikas toiming, tuli kaua järjekorras oodata, enne kui arstide ette pääsis. Siis tuli lahti riietuda, ja ega seegi ühekäelisele just kerge olnud. Seepärast ütles tädi ükskord arstlikus komisjonis:

«Milleks ma pean riidest lahti võtma? Te näete ju küll, et mul tühi varrukas alla ripub!»

Kuid arstidele see ei loe, taoline olla ettekirjutus. Riietugu aga lahti, sest nemad on kohustatud eeskirjadest täpselt kinni pidama.

Nii käiski tädi iga kord arstidele näitamas, et tal ikka tõega pole vahepeal uut kätt kasvanud, sest ega nad muidu poleks uskunud.»

Jaan on täis imestust.

«Kuninaline, miks nad ei uskunud?»

«Sest et nad bürokraadid olid. Mõistad nüüd?»

Jaan noogutas.

Vahepeal oli isagi näite leidnud. Ta lükkas malendid eemale ja pani prillid toosi.

«Ehk jälle niisugune lugu,» alustas ta omakorda. «Ütleme, et jalgpallimängija ruttab staadionile. Tal on hirmus kiire, võistluse alguseni on jäänud vähe aega. Väravas aga nõuab kontrolör temalt piletit.

«Ma ju võistlen...» seletab sportlane, «ma olen ju meeskonnast.»

Aga see ei aita, piletikontroll ei lase teda väravast sisse.

«Esitage tõend,» nõuab ta.

«Kulla mees, mis nalja te teete, kas te mind siis nägupidi ei tunne? Iga päev käin siit kümneid kordi sisse ja välja.»

Aga see ei lähe talle korda.

«Esitage tõend,» nõuab kõigutamatu kontrolör. Sportlane närvitseb. Ta otsib taskutes tõendit ega leia muud kui vanu trammipileteid ja kompvekipabereid. Ei saanudki teisiti, kui tuli kohver avada ja asjad ükshaaval samas värava taga välja tõsta. Esiteks jalgpallisaapad, siis treeningdress, käterätik, seebitükk ja lõpuks... kas sa näe! — tõend oligi kohvri põhjas.

«Palun, võite minna,» lubas piletikontroll nüüd väga lahkelt.

Niisugune umbusklik ametnik on kõige ehtsam bürokraat,» lõpetas isa, olles ise jalgpallihaigena oma loost ülimalt erutatud.

Jaan oli kuulanud suure huvi ja kaasaelamisega. Põnev oleks teada, mis kompvekipaberid sel sportlasel taskutes olid, aga kuna jutt käis bürokraadist, siis ütles Jaan ka oma arvamise:

«Koerad on vahel ka bürokraadid. Abrekk näiteks teab mind küll, väga hästi teab, aga kui ma nende hoovi lähen, kohe lõr-r-riseb.»

TARTU ÜLIKOOLI
RAAMATUKOGU

Siim ei taha tulevikus saada ei lenduriks, traktoristiks, ei auto-, veduri- ega kraanajuhiks nagu teised poisid hoovis. Siim tahab saada novaatoriks nagu ta isagi, kes leiutas isepakkimisautomaadi, mis asendab kolmekümne inimese tööjõu. Selle eest anti isale tuhat rubla preemiaks, ning ema ei teadnud tükk aega, mis selle rahaga teha: kas osta üks suur asi või tuhat väikest. Otsustati lõpuks väiksemate kasuks, ja nii sai Siim, kes läheb sügisel esimesse klassi, siniste ninadega ketsid, portfelli ja pistongidega revolvri. Osteti muudki, aga see on kõik tühine värk, võrreldes ketside, revolvri ja portfelliga, — mingisugune kohviserviis, või mis ta nüüd oligi.

Muide, nii suurt mõnu, kui Siim ootas, neist uutest asjadest polnud. Vaevalt sai ta revolvriga paar pauku lasta, kui ema juba pragas:

«Jäta ükskord see plõmmimine! Pauguta, kui tahad, niisama. Aga pistongidega ei tohi!»

Ole lahke! Pauguta ilma pauguta! Kuidas küll emad ei mõista poiste asju!

Ka ketse ei lubatud kanda.

«Kannata nüüd. Pead sa nad kohe jalga saama!»

Ja portfell pandi hoopis kappi. Öeldi, et sellega pole enne kooli algust niikuinii midagi peale hakata.

«Rikud veel lukud ära. Ei saa teist siis enam lahti ega kinni.»

Üks suur sündmus seisis Siimul siiski veel ees. Koolimüts!

«Kas selle võib kohe pähe panna?»

«Muidugi.»

«Ausõna?»

«Ausõna,» naeris ema.

Siis aga selgus, et vormimütsi polegi lihtne saada. Ja nii juhtus, et september seisis juba lävel, aga ikka veel polnud Siimul vormimütsi.

Nad käisid emaga mitmel korral poest küsimas.

«Veel mitte.»

«Ei tea, millal tulevad?»

«Homme saab.»

Järgmisel päeval seisis Siim emaga juba enne äri avamist selle ukse taga.

Nojah! Olidki. Kuid ... suured numbrid.

Siim pilgutas silmi, et pisaraid maha raputada.

«Kas väiksemaid ei ole?» küsis ema õnnetult. «Võib-olla ehk leiaks siiski ...»

«Proovige,» soovitas müüja.

Siimu südamesse tuli lootus tagasi. Aga ei, Siimuke! Mütsid olid kõik liiga suured niisuguse väikese poisu jaoks.

«Nagu Seene-Mikk,» laitis ema.

Siim oli nii õnnetu moega, et müüjalgi teda vaadates hale hakkas. Ta laskus rinnutsi letile ja päris lahke titehäälega:

«Esimesse klassi lähed või?»

Siim noogutas.

«Kas sa tähti ka juba tunned?»

«Tunnen küll.»

«Vaata, kui tubli sa oled! Kelleks sa tahad saada ka, kui suureks kasvad?»

Siimule see pärimine ei meeldinud sugugi, aga vastata tuli.

«Novaatoriks,» ühmas ta.

«Kelleks?»

«Novaatoriks.»

«Kas sa näe, või kohe novaatoriks,» imestas müüja. «Mida sa siis kavatsed leiutada?»

«Midagi ikka ehk leiutan,» vastas Siim torsakalt, seistes, pea maas, justkui väike sokk.

«Ei noh, muidugi, kes seda ette teab, mis suurte asjade ja imedega inimene kord hakkama saab,» nõustus müüja.

Koolipäev aina lähenes. Naabritüdrukutel olid kõigil koolibaretid peas, ja Siim loopis neid südametäiega käbide ja mätastega.

«Mis sul arus on?» noomis ema.

«Mis nad siis kekutavad!»

Siimu tuju oli niivõrd rikutud, et teda ei rõõmustanud enam uued ketsid, portfell ega miski siin maailmas.

«Ma ei lähegi kooli! Pole mulle mingit kooli vaja!»

Viimati sai emagi kannatuse mõõt täis.

«Mis mood see on!» ütles ta müüjale. «Teatakse ju küll, et lastel kooliaeg käes, aga mütse ei toodeta!»

«Toodetakse küll,» vaidles müüja vastu. «Aga niipea kui uus saadetis kohale jõuab, müüme kohe läbi. Tuleb ju aru saada — poisse on palju, mütse ei jätku.»

Siim vahtis tüdinult aknast välja. Miks see küll nii peab olema, et neid poisse nii palju on ja mütse nii vähe?... Ning Siim ütles:

«Aga kui emad sünnitaksid mütse ja poed müüksid poisse, siis jätkuks küll mõlemaid.»

Armastuskiri

Mikk tuli koolist, näljane kui hunt.

Vanaema toob praeahjust toidu, istub ise Miku vastu lauda ja jälgib, kuidas poiss pala kugistab.

«Mis sa sest lihast nõnda käristad, lõika noaga ilusad parajad tükid,» õpetab ta. Aga või Mikk hoolib sedasi jännata. Nii saab ju poole rutem.

«Mis teil siis ka täna uudist oli?» pärib vanaema.

«Midagi.»

«Kuidas sul läks?»

«Hästi. Õpetaja ei küsinud.»

«Olid sa ka ilusasti hea poiss? Märkust ei saanud?»

«Ei saanud.»

«Olid tundides korralik?»

«Mm-mh-h!»

«Või ajasid juttu?»

«Natuke ajasin.»

Vanaema vaatab heldinult Miku söömist pealt.

«Mis siis täna ka huvitavat oli?»

Vanaema ootas täpsemat aruannet möödunud koolipäevast. Sedasi pärides pudenes ikka üht-teist, vahel selgemalt, vahel hoopis segaselt, ning vanaema püüdis sel juhul ise kuidagi sõlmida need pillatud lausekesed ja sai kokku mõnikord üsna imeliku pildi.

Mikk vaatab lakke ja püüab meelde tuletada.
«Täna ei olnud midagi.»
Ta saab söönuks ja tõuseb lauast.
«Ahjaa!» ütleb siis korraga. «Meie klassist see Enno simuleerib ühe plikaga.»
«Simuleerib?» imestab vanaema. «Mis see tähendab?»
Mikk puikleb, naerab ebamääraselt ja kehitab õlgu.
«Sa tead ise küll!»
«Tõega ei tea,» kinnitab vanaema.
«Simuleerib... noh... meeldib, või nii...»
«Ahaa!» taipab vanaema. «Ennole meeldib üks tüdruk! Kas sedasi või?»
«Nojah.»
«Kust siis kohe teab, et talle meeldib? Kas ta ise ütles või?»
«Ei ütelnud. Aga seda on ju kohe näha.»
«Kuidasmoodi?»
«Kui Enno on koolist puudunud, siis küsib ta alati sellelt plikalt vihikuid vaadata. Ja kui see annab, siis Enno ütleb: «Aitäh-h!» ja plika vastab siis ka magusalt nagu kreeka «e»: «Palun!»»
«Selle järgi on küll raske midagi tõsisemat oletada,» vangutab vanaema pead.
«Ega siis ainult see üksi. Täna saatis ta plikale armastuskirja.»
«Või armastuskirja?» imestab vanaema. «Siis on teine asi.»
«Nojah.»
Mikk rõõmustab, et vanaema sellest aru saab. Vanaemaga võib üldse kõige paremini igasuguste asjade üle rääkida.
«Mis ta siis seal kirjas kirjutas?»
«Kirjutas, et «kes seda kirja loeb, on loll!»»
Vanaema lööb käed suurest imestusest ja pettumusest kokku, ent Mikk vaidleb ruttu vastu, enne kui vanaema jõuab midagi öelda:
«Kui see plika poleks talle meeldinud, oleks Enno võinud siis ju kirja kellelegi teisele saata. Aga tema saatis oma Maa-rikale!»

Mažoor ja minoor

Nastjake ei viitsi klaveril harjutada, ta käänab ja väänab end, kirtsutab nina.
«Kas kuulsid!» pahandab ema, enne kui ta välja läheb.
Nastjake viskab patsid vihaselt selja taha ja astub nohisedes klaveri juurde. Kaks jonnipisarat veereb üle ta priskete põskede.
«Mängi, Nastjake!» meelitab vanaema ja tuleb istub samasse lähedale tugitooli. «Sa mängid ju nii ilusasti.»
Nastjake ei vasta, vaid hakkab tigedalt heliredeleid tampima. Vanaema kuulab õndsa naeratusega ning pühib vargsi silmi.
«Aga see on ju ainult lihtne heliredel,» imestab Nastjake.
«Väga ilus. Mängi. Mängi, mängi.»
Nastja mõtleb viivu ja ütleb siis kavalalt:
«Vanaema, teeme nii: mina mängin sulle ühe pala ette, aga sina pead ütlema, on see minooris või mažooris.»
«Kallike, seda ma küll ei tea,» kurdab vanaema.
«Ei! Sa pead ainult ütlema, kas lugu on lõbus või kurb. Muud midagi. Eks?»

«Seda võib,» nõustub vanaema.

«Lõbusa loo eest pead mulle rääkima lõbusa jutu, kurva loo eest kurva jutu — siis ma mängin.»

Vanaema on ka sellega nõus, peaasi, et laps harjutaks.

Nastjake uurib mängides aeg-ajalt vanaema ilmet. Too istub, käed süles, ja naeratab.

«Noh?» küsib Nastjake mängu lõpetades.

«Lõbus,» kiidab vanaema.

«Pole ühtigi! Hoopis kurb on. Minooris,» naerab Nastjake laginal.

«Kas tõesti?» imestab vanaema, Nastjake aga kargab klaveri tagant üles ja viskub vanaemale kaela.

«Nüüd pead sa lõbusa loo rääkima.»

Vanaema seob räti tugevamini sõlme ja jutustab:

«See juhtus karjalaskmise päeval, kohe pärast paasapühi. Ilm oli haruldaselt ilus soe ja meie, lapsed, jooksime väljas juba kleidiväel ja palja jalu. Istusime karjamaal koos ja koksisime pühademune. Need olid sinised ja punast värvi, rohelised ja siiruviirulised, ja ma olin neid teistelt juba hea hulga võitnud.

Samal ajal sõitis popp külasse ande koguma. Ta käis perest peresse, õnnistas taresid, luges palvet ja nõudis siis võid, mune, koort, liha ja kanu, saia ja raha, mis aga kellelgi anda oli.»

«Aga mis siis sai, kui midagi anda ei olnud?» küsib Nastjake.

«Sedagi juhtus. Sel puhul joosti teise peresse laenama, sest andmata jätta ei tohtinud keegi. Niisiis, kõndis popp küla vahel ja tuli ka karjamaale loomi õnnistama. Ta käis ees, pikas maani ürbis, tihe must habe kõhule kammitud, viht käes ja rist rinnal, ning tema kannul astus diakon veekappa kandes. Popp suskas viha pühitsetud vette ja pritsis loomadele jumala õnnistust. Meie istusime aga mättal, pildusime niisama nalja pärast mune üles ja püüdsime nad jälle kinni ega märganudki popi saabumist. Parajasti siis, kui ta teisel pool meie Laugukest seisis, viskasin ma muna üles — ja nii õnnetult, otse popile pähe. Ta kargas maruvihaselt mu juurde, rabas turjast kinni ja sakutas mind vihaselt. «Või sina julged minu üle irvitada! Küll sa põrgus põled! Küll kuradid su naha kuumaks kütavad!» ähvardas ta. Oi, kuidas ma kartsin ja palvetasin ...» õhkab vanaema naerdes.

«Mida sa kartsid? Et saad vitsu?» küsib Nastja.

«Ei! Jumala karistust kartsin.»

Nastjake seda ei mõista, aga ta tahab täpsemalt teada, kas muna läks katki, kas määris popi ära, ja arvab siis, et palju lõbusam oleks olnud vedela munaga visata.

«Mängi, Nastjake, mängi!» sunnib vanake. «Ema tuleb varsti koju, aga sina polegi veel harjutanud.»

Nastjake jookseb klaveri juurde ning hakkab õhinal mängima. Vanaema jälgib heldinult lapse käsi, mis kui väledad oravad mööda klahve edasi-tagasi jooksevad, ja pühib silmi.

«Vanaema, miks sa nutad?» imestab Nastjake, kui on loo lõpuni mänginud. «See on ju mažooris. Aga ükskõik, räägi nüüd!»

Vanaema pühib silmi ja naeratab:

«Ma olin siis kaksteist aastat vana, kui mind samale popile teenijaks anti. Küpsetasin talle lauakiriku jaoks oblaate ehk issanda ihu, talitasin loomi, tegin majatöid ... Ühel talveõhtul ootasin kaua poppi koju, ta oli kalmistul matmas. Minul aga seisis toit

juba ammu laual ja teemasin auras. Õues tuiskas mis kole ja maja ümber kiunus ja ulgus tuul. Olin väga rõõmus, kui popp lõpuks koju jõudis, viisin hobusele heinu ette, aitasin popil tulupi seljast ja tõmbasin tal vildid jalast. Siis asus ta käsi hõõrudes ja juukseid libides õhtust sööma ning jõi mõnust luristades alustassilt kuuma lõhnavat teed. Oli soe ja ma jäin juba uniseks. Läks hulk aega, kui ta järsku endale vastu laupa lõi ja hüüdis mind: «Kindad jäid hauale!» Popil polnud tavalised vill-labakad, vaid toredad lambanahksed. «Katarinka,» ütles mulle popp. «Mine too kindad ära, muidu vehib mõni varganägu sisse.» Ma hakkasin nutma. «Loll, mida sa kardad!» pahandas popp. «Kuradeid!» ütlesin ma. «Kuradeid pole olemas,» vastas ta selle peale. Või ma tohtisin vastu vaielda. Läksin. Raske südamega läksin. Teed olid umbe tuisanud ja surnuaiale tuli kaks versta maad. Palvetasin kogu tee ja lõin risti ette. Värske haud pidi popi seletuse järgi otse surnuaia lõunapoolse müüri ääres olema. Mu süda ähvardas lõhkeda, kui kobasin kinnisilmi hauaküngast, krabasin midagi karvast pihku ja pistsin ulgudes tulistjalu väravast välja. Enne ma seisma ei jäänud kui alles kodu lävel.»

Vanaema oli oma loo lõpetanud.

«Aga mida sa kartsid, et niimoodi jooksid?» küsib Nastjake. «Kas röövleid?»

«Lapsukene!» naerab vanaema läbi kurbuse. «Sina ei saa sellest muidugi aru, just nii nagu mina ei tee vahet sinu mažooride ja minooride vahel... Aga nüüd mängi. Nii tore on kuulata, kui sa mängid.»

Kaseraag

Kahvatud lumelaigud on taganenud aianurkadesse. Emalepad seisavad kollases tolmus. Aedades tehakse kütist. Soojalt ja piimjalt laguneb suits üle kulukõrrese maa. Poisikesed loobivad käratsedes saapaninaga üles vedelevaid konservikarpe, kannavad risu kokku, kükitavad võlutult tule ümber.

Peetrit nende hulgas ei ole. Juba süttivad majades üksikud tuled, kardinad tõmmatakse aknaile ette, Peetrit ei ole. Küsis hommikul natukeseks ajaks õue, ja nüüd on juba õhtu.

Isa: «Käest ära!»

Vanaema: «Selline iga! Saab vanemaks...»

Ema: «Ja mina veel ütlesin selge sõnaga: natukeseks ajaks!»

Vanaema: «Laps nüüd mäletab...»

Ema: «Sina ära kaitse teda!»

Vanaema: «Poisikesed tahavad ju joosta.»

Ema: «Kõik lapsed on nagu lapsed, tema aga mingisugune eriline. Mingit piiri ei oska pidada.»

Isa: «Tuleb ükskord korralikult naha peale anda!»

Ema: «Et maja rahvas meile näpuga näitaks — näe, Nõmmikud peksavad last!»

Isa: «Mis siis teha? Praegu oleks veel paras aeg rihma anda. Paari aasta pärast on juba hilja. Siis läheb ja tuleb, millal ise heaks arvab. Katsu sa siis veel talle midagi öelda või nõuda.»

Ema: «Pole vaja rihma. Vitsast on küll. See on kibe, jääb meelde.»

Vitsa poolt on kõik, kui lugeda hulka vanaema, kes vait on. Kas saab korra majja, mis! Kümneaastane marakratt kasvab üle pea.

Tuletatakse veel meelde mitmeid muid Peetri süütegusid, kuidas ta matemaatika eest saadud kahe peale päevikus tindipleki tegi.

Isa: «Kavaldab juba!»

Vanaema: «See tuleb hirmust.»

Isa: «Laps peab üles tunnistama!»

Vanaema: «Kõik lapsed teevad nii ...»

Ema läheb väljast luuaraagu tooma. Õued on puhtaks riisutud, maa lõhnab, kütisesuits roomab üle lubjatud viljapuude. Sääsed tinisevad soojas niiskes õhus. Mändides vaikus ja tuuletus. Ainult varblased võristavad lennata, noka vahel suleude, villaniidike, oksaraag.

Milline kevadõhtu! Ei raatsi tuppa tagasi minna. Veel on rõdude uksed suletud ja paberitega kleebitud, ent kevad on õhus, lumelilledes, on kihulaste parvedes, on koristatud õuedes.

Kui hea oleks hulkuda kusagil, olla kusagil ära, kaugel, kaugel, pea täis tuuli, kergemeelseid, pidulikke, isegi naljakaid mõtteid ...

Ema nõjatub kuklaga vastu uksepiita ja hingab kinnisilmi sooja niisket hämarust. On miskipärast nukker.

«Milline imeline kevadõhtu!» ütleb ta tuppa tulles, luuaraag peos.

Ja sel hetkel lendab uks valla, Peeter, päikesest ja tuulest hõõguv, hiilgavate silmadega, põlvini porine, palitunööp ripakil, kael paljas, sall nagu saba tolknemas jalge vahel, sirutab ema poole peo hiirekõrvu löönud kaseoksaga.

«Kui ma kahekümne viie aastaseks saan, on see juba noor puu!» ütleb ta.

Ema peidab pruuni, kuivanud luuarao selja taha. Vanaema aga toob klaaspurgi ja paneb pungiva kaseoksa külma mullitavasse vette — las võtab juured alla.

SISUKORD

Lk.

Lilli Promet 3
Sobimatu teenija 5
Don Alfredo 12
Hea proua 14
Koera surm 18
Kolme mälestused 20
Vanaeit ja meri 26
Poissmees 28
Graafiline känd 31
Imearst ja kuldkapsel 34
Suplus 39
Üllatus 41
Suurtele väikestest:
Manitsuskõne 43
Ainult puhtast armastusest 45
Võimatu laps 46
Kaashäälik 48
Lõpuks ometi 49
Bürokraat 50
Novaator 52
Armastuskiri 53
Mažoor ja minoor 54
Kaseraag 56

Toimetaja O. S a m m a
Toimetuse aadress: Tallinn, Kohtu t. 3, tel. 445-83.

Trükkimisele antud 20. VIII 1958. Trükiarv 20 000. Paber 84×108, 1/32.
Trükipoognaid 1,875. Formaadile 60×92 kohaldatud trükipoognaid 3,075.
Arvutuspoognaid 3,85. MB-06382. Tellimise nr. 2456.
Trükikoda «Ühiselu», Tallinn, Pikk t. 40.

Hind 1 rubla.

На эстонском языке

БИБЛИОТЕКА «ЛООМИНГ» № 26 (50)

Лилли Промет
Только от чистой любви

Rbl. 1.—

26 1958
A
21382
6018792

TÜ RAAMATUKOGU
1 0300 00601879 2